

Minimální preventivní program 2025/26

Ředitelka školy: Vladimíra Marková, tel. 601 389 399, skola@zsmlade.cz

Metodik prevence: Marcela Sáňková, tel. 601 389 400, sankova@zsmlade.cz

Obsah

Obsah	1
1. Úvod – charakteristika školy	2
2. Hodnocení sociálního klimatu školy a aktivity ve školním roce 2024/25	2
3. Cíle pro školní rok 2025/26	3
4. Prevence	4
5. Spolupráce s dalšími odborníky	6
6. Řešení přestupků	7
7. Evaluace MPP	7
Přílohy MPP:	8
I. Plán proti šikaně ve škole	8
II. Jak postupovat, když je dítě šikanováno – pro rodiče	12
III. Kyberšikana	14
IV. Doporučené odkazy:	17
V. Prevence sociálně patologických jevů – doplněk k Minimálnímu preventivnímu programu	20
1. TÝRANÉ, ZNEUŽÍVANÉ A ZANEDBÁVANÉ DÍTĚ VE ŠKOLE	20
2. PREVENCE A POSTIH ZÁŠKOLÁCTVÍ A OMLouvÁNÍ ŽÁKŮ Z VYUČOVÁNÍ	23
3. ALKOHOL	25
4. UŽÍVÁNÍ TABÁKOVÝCH VÝROBKŮ A NIKOTINOVÝCH SÁČKŮ	26
5. HAZARDNÍ HRANÍ	27
6. NÁVYKOVÉ LÁTKY	29
7. PORUCHY PŘÍJMU POTRAVY	31

8.	RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ V DOPRAVĚ.....	32
7.	PRAVIDLA PŘEDCHÁZENÍ RIZIKOVÝM SITUACÍM U ŽÁKŮ S PAS (porucha autistického spektra).....	33
8.	NETOLISMUS.....	40
9.	NOVÁ NÁBOŽENSKÁ HNUTÍ.....	40
10.	PŘÍSLUŠNOST K SUBKULTURÁM.....	41
11.	RIZIKOVÉ SEXUÁLNÍ CHOVÁNÍ.....	43
12.	SEBEPOŠKOZOVÁNÍ.....	44
13.	SEBEVRAŽEDNÉ CHOVÁNÍ.....	44
14.	KRIZOVÝ PLÁN – pozůstalá třída/ škola (zemřel někdo ze školy)	47

1. Úvod – charakteristika školy

Naše ZŠ má pouze první stupeň a je spojena s mateřskou školou. MŠ spolu se školní jídelnou sídlí v budově přes ulici.

MP program je zaměřen na komplexní rozvoj osobnosti žáka, je zpracován s ohledem na rozumové schopnosti žáků 1. stupně ZŠ a klade důraz na:

- systematické a soustavné provádění prevence sociálně patologických jevů: agrese, šikana, kyberšikana, násilí, vandalismus, intolerance, rasismus a xenofobie; záškoláctví; závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling; rizikové sporty a rizikové chování v dopravě; spektrum poruch příjmu potravy; negativní působení sekt; sexuální rizikové chování-v celém výchovně vzdělávacím procesu
- osobnostní a sociální rozvoj a výcvik v sociálně komunikativních dovednostech
- protidrogovou prevenci
- problematiku domácího násilí, týrání a zneužívání dětí
- výchovu ke zdravému životnímu stylu
- spolupráci s rodiči
- zájmovou činnost žáků
- poradenskou službu žákům, učitelům a rodičům

2. Hodnocení sociálního klimatu školy a aktivity ve školním roce 2024/25

Na začátku školního roku proběhlo začleňování nových žáků do kolektivu (prvňáčci, děti z Ukrajiny), vytváření třídních pravidel, stmelování kolektivů. Od září v rámci rozšíření poradenství ve škole začal pracovat speciální pedagog, který zde působil do prosince roku

2024. Speciální pedagog pracoval na zlepšení vztahů, klimatu v jednotlivých třídách, jednalo se především o čtvrtý a pátý ročník. Žáci druhé a čtvrté třídy se pod jeho vedením zapojili do preventivního programu Kočičí zahrada. Děti se prostřednictvím příběhů kočičích hrdinů učily řešit problémy, efektivní komunikaci, zvládání emocí, a tím snižovat rizikové chování a budovat pozitivní vztahy ve třídě.

Další program pro ozdravení třídního klimatu zajišťovala pedagogicko-psychologická poradna pro žáky 5.třídy. Preventivního programu Agenti v utajení – rekonstrukce případu – se zúčastnili všichni žáci školy. Tento preventivní program od Centra Pochodeň byl zaměřený na prevenci šikany a konfliktů, rozvíjel komunikační a sociální dovednosti, pomáhal k podpoře pozitivní atmosféry ve třídách.

Spolupráce školy s rodiči se kromě tradičních rodičovských schůzek a konzultací objevila v nové formě tripartit, kdy na schůzce s rodiči bylo přítomno i jejich dítě. Rodiče se také podíleli na vánočních setkáních ve třídách, společně s dětmi vyráběli vánoční dekorace a dárky. Při Dnu otevřených dveří se rodiče mohli podívat na práci žáků při vyučování. Na závěr školního roku se konalo tradiční setkávání rodin a přátel školy na školní zahradě při zahradní slavnosti, spojené s rozloučením s pátou třídou.

Ve škole se konala v tomto roce spousta akcí a aktivit napříč všemi ročníky, což přispívá k lepšímu poznávání všech žáků i pedagogů. V červnu tradičně se většina dětí zúčastnila školy v přírodě, kde se učily větší samostatnosti, vzájemné toleranci, při hrách posilovaly kamarádské vztahy.

Pedagogové ZŠ absolvovali mnoho seminářů a webinářů, v oblasti prevence se jednalo převážně o vztahy ve třídě, wellbeing. Dalšími tématy byly práce a komunikace s dětmi s náročným chováním, psychické obtíže u dětí – podpora pedagogických a didaktických kompetencí, manipulace a agresivita v mezilidské komunikaci ve školním prostředí. Nové poznatky sdíleli pedagogové v rámci metodického sdružení, předávali si zkušenosti.

Během roku pedagogové při řešení chování žáků spolupracovali se Střediskem výchovné péče, Pedagogicko-psychologickou poradnou, s OSPODem, intenzivně se při řešení výchovných problémů v prvním pololetí zapojoval také speciální pedagog. Většinou vše řešili třídní učitelé ve svých třídách domluvou, případně napomenutím. Několikrát během roku byla svolána výchovná komise, kdy se jednalo se o opakované zanedbávání školní docházky u jednoho žáka. Závažnějším prohřeškem byla krádež, za což byl udělen snížený stupeň z chování. Celkem dostali žáci za obě pololetí tři důtky třídního učitele, dvě důtky ředitele školy, a to za neplnění školních povinností a porušování školního řádu. Žákům bylo za celý školní rok uděleno 174 pochval.

3. Cíle pro školní rok 2025/26

- V rámci prevence záškoláctví chceme zlepšit vztah žáků ke škole, aby do ní chodili rádi, měli důvěru k pedagogům a těšili se na spolužáky. Proto se zaměříme na oblast psychohygieny a posilování duševního zdraví.

- Stálá prevence šikany a kyberšikany – využití nabídky besedy s tvůrci pohádky Kidó, první čtvrtek v listopadu jako Den proti násilí a šikaně.
- Rozvíjet schopnosti sebepoznávání, aby žáci byli schopni lépe vyjadřovat své vlastní pocity, uplatňovali vhodné metody komunikace a uvědomovali si stereotypy a předsudky. Zapojení do akce Puntíkový den (boření mýtů a stereotypů, týkajících se kožních projevů, zejména lupénky).
- Zlepšit schopnost žáků vhodně reagovat na obtížné situace, aplikovat zdravé způsoby zvládání stresu.
- Ve spolupráci s rodiči na společných setkáních (třídní schůzky, konzultace, tripartity, společné akce) působit preventivně na zdraví žáků, zaměřit pozornost na prevenci obezity, zejména zdravé svačiny, a význam pohybu pro děti.

4. Prevence

a) Rodiče

Rodiče budou hned na začátku roku seznámeni se školním řádem pro tento školní rok, mají tuto možnost nahlédnutím na nástěnku u hlavního vchodu či na webových stránkách školy, kde se mohou seznámit i s Minimálním preventivním programem. Připomínky a podněty mohou řešit s třídními učiteli v rámci setkávání na třídních schůzkách, individuálních konzultacích nebo prostřednictvím zvolených zástupců (Rada rodičů, Školská rada). Tradičním způsobem také telefonickou domluvou, prostřednictvím e-mailu či vzkazem v žákovských knížkách. Během roku se budou konat každoroční setkání celé školy s veřejností – Vánoční trhy, Zahradní slavnost.

b) Pedagogové

Pro pedagogy je v rámci dalšího vzdělávání ve sborovně řada publikací i DVD týkajících se prevence, jeho součástí jsou i odkazy na stránkách MŠMT (www.primarniprevence.cz). Metodik prevence se bude dle nabídky účastnit školení, která se týkají prevence soc.-pat. jevů, a bude seznamovat kolegy s novinkami v oblasti primární prevence. Pedagogové se opět zaměří na otevřenou komunikaci s rodiči a posilování vzájemných vztahů rodič – škola.

c) Žáci

V našem pojetí zahrnujeme do školního života veškeré dění, které přesahuje rámec výuky. Jsou to například přestávky, čas kolem oběda, školní komunita, Rada dětí, činnost školní družiny, mimoškolní aktivity (soutěže, kroužky, návštěva filmových a divadelních představení, exkurze apod.). Žáci se zapojí do programů prevence rizik v on-line světě, ve třídách budou dbát na osvojování a upevňování základních návyků (hygiena, životospráva).

Návaznost MPP na výuku dle Školního vzdělávacího programu:

Klíčovými vyučovacími oblastmi jsou:

- oblast zdravého životního stylu (výchova ke zdraví, osobní a duševní hygiena, výživa, pohybové aktivity)

- oblast společenskovední (formy komunikace, sociální dovednosti a kompetence)
- oblast přírodovědná (biologie člověka)
- oblast rodinné výchovy (dítě a rodina, rodinné vztahy)
- oblast sociálně právní (práva dítěte apod.)

Školní výstupy v jednotlivých ročnících:

1. – 3. ročník

- žáci umí pojmenovat rizika spojená s kouřením, pitím alkoholu, užíváním drog, zneužíváním léků, hraní na automatech
- znají jednoduché způsoby odmítání návykových látek
- znají hodnotu zdraví a nevýhody špatného zdravotního stavu
- mají vědomosti o zdravém životním stylu
- uvědomují si možnosti správného využívání volného času
- umí se chránit před cizími lidmi

4. – 5. ročník

- žáci mají povědomí o zdraví jako základní lidské hodnotě
- znají činnosti, které jsou vhodné z hlediska zdraví zařadit do denního režimu, osvojují si zdravý životní styl
- podrobně znají zdravotní a sociální rizika návykových látek a argumenty ve prospěch zdraví
- znají zákony omezující kouření, požívání alkoholu a zákony týkající se užívání a šíření drog
- umí komunikovat se službami poskytujícími poradenskou pomoc
- umí pojmenovat základní mezilidské vztahy
- umí rozpoznat projevy lidské nesnášenlivosti
- ví, na koho se mají obrátit v případě, že někdo ohrožuje nebo poškozuje jejich práva
- mají povědomost o tom, že každé jednání, které ohrožuje práva druhých (šikana, násilí, zastrašování aj.), je protiprávní
- mají právní povědomí v oblasti sociálně patologických jevů
- znají základní způsoby odmítání návykových látek ve styku s vrstevníky

Projekty pro tento školní rok – dlouhodobé:

Mléko do škol

Ovoce do škol

Den zdraví

Všestranně pohybové aktivity

Těšíme se do školy

Škola v přírodě

Zájmová činnost žáků:

Kromě tradičního vyžití dětí ve školní družině, která každý měsíc připravuje nové aktivity, nabízí škola žákům v odpoledních hodinách možnost návštěvy zájmových kroužků vedených pedagogy, budeme spolupracovat i s externími lektory. Cílem je nabídnout žákům smysluplné využití volného času a možnost rozvoje jejich osobnosti.

5. Spolupráce s dalšími odborníky

Oblast školství

- Pedagogicko-psychologická poradna – centrum prevence:
PaedDr. Ivan Novotný – vedoucí metodik prevence, tel. 601 114 343, mail: ivan.novotny@pppcb.cz
- Krajský školský koordinátor prevence Mgr. Marek Nerud, tel. 386 720 649, mail: nerud@kraj-jihocesky.cz
- ČB protidrogový koordinátor – Mgr. Miroslav Dobiáš, tel. 386 804 234, mail: dobiasm@c-budejovice.cz

Oblast zdravotnictví

- Dětský lékař MUDr. Nataša Güklhornová, tel. 602 538 726

Oblast sociálních věcí

- Kurátoři SPOD – Mgr. Jana Tichá, tel. 386 804 222

Policie ČR, Městská policie

- Preventivně informační skupina – tel. 974 221 207, 602 422 301

Další kontakty v Č. Budějovicích na tato zařízení:

- Dětská psychiatrická ambulance, MUDr. Novotná Pavla, Matice školské 17, České Budějovice, telefon: 386 354 506, 387 730 459, email: pavla.novotna.ina@gmail.com
- Krizové centrum pro děti a rodinu v Jihočeském kraji, Nová 1871/5, České Budějovice, telefon: 776 763 176, e-mail: pomoc@дитеvkrizi.cz
- Středisko pro rodinu a mezilidské vztahy, Nádražní 47, České Budějovice, telefon: 387 313 030, email: spramv@gmail.com
- Středisko výchovné péče pro děti a mládež, Dukelská 23, České Budějovice, telefon: 386 355 888, email: vedouci.cb@ddum.homole.cz
- Intervenční centrum pro osoby ohrožené domácím násilím při Diecézní charitě Č. Budějovice, Kanovnická 18, České Budějovice, telefon: 603 281 300, email: ic@dchcb.charita.cz
-

6. Řešení přestupků

Dojde-li k porušení ustanovení školního řádu, týkajícího se držení, distribuce a užívání návykových látek v prostorách školy, bude toto klasifikováno jako hrubý přestupek a budou z toho vyvozeny patřičné sankce. Budou sledovány i další sociálně patologické jevy – šikana, vandalismus, brutalita, rasismus atd. Při jejich zjištění budou navržena cílená opatření. V případě, kdy selže prevence ve škole, bude přistoupeno k následujícím opatřením:

- 1. Individuální pohovor se žákem**
- 2. Podle zjištěných informací spolupráce s rodinou**
- 3. Doporučení kontaktu s odborníky**
- 4. V případě nezájmu rodičů uvědomění sociálního odboru, oddělení péče o dítě**
- 5. V případě dealerství oznámení Policii ČR**

7. Evaluace MPP

Vyhodnocování úspěšnosti programů – akcí zaměřených na prevenci bude probíhat průběžně po celý rok formou rozhovorů se žáky, případně pedagogy a rodiči. Rádi bychom zjišťovali výsledky spolupráce s rodiči a jejich spokojenosti i v dotaznících. Závěrečné hodnocení MPP předloží metodik prevence na konci školního roku ředitelce školy jako podklad pro součást výroční zprávy.

Zpracovala: Mgr. Věra Radová, 31.8.2025

Přílohy MPP:

- I. PLÁN PROTI ŠIKANĚ VE ŠKOLE
- II. JAK POSTUPOVAT, KDYŽ JE DÍTĚ ŠIKANOVÁNO – PRO RODIČE
- III. KYBERŠIKANA
- IV. ODKAZY NA INFORMAČNÍ, PORADENSKÉ A ODBORNĚ ZAMĚŘENÉ WEBOVÉ STRÁNKY A PORTÁLY PRO PEDAGOGY A RODIČE
- V. PREVENCE SOC. – PATOL. JEVŮ – DOPLNĚK

I. Plán proti šikaně ve škole

1. Povědomí o šikaně

Třídní učitelé jsou povinni žákům na začátku školního roku vysvětlit, co je šikana a jak se zachovat v případě, pokud se setkají se šikanou.

2. Charakteristika šikany

Šikana je agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepřijemností útoku pro oběť a samoučelností agrese.

3. Podoby šikany

- **Přímá šikana** může mít podobu fyzickou (např. bití, plivání, tahání za vlasy, nevhodné doteky apod.) nebo nefyzickou, tj. verbální (např. vulgární nadávky, sexuálně nevhodný jazyk, zraňující komentáře k rase, národnosti, etnicitě, náboženství nebo sexualitě, kruté a zraňující komentáře na osobní vzhled nebo povahu, výhrůžky, násilné a manipulativní příkazy - agresor nutí oběť k různým nepříjemným činnostem a úkolům např. psát za někoho domácí úkoly, nosit a odevzdávat svačinu či kapesné atd.); nebo neverbální (tj. urážlivá gesta a zvuky, zírání, vysmívání se žákovi, používání zastrašujících nebo výhrůžných výrazů ve tváři, nebo v řeči těla, bouchání nebo házení předmětů, ničení/schovávání/kradení věcí nebo učebních pomůcek apod.).
- **Nepřímá šikana** má za cíl způsobit emocionální a psychologické utrpení a poškodit sociální status oběti. Tato šikana je vykonávána způsobem, kdy útočník působí bolest tak, aby to vypadalo, že žádný takový záměr ve skutečnosti nemá. Hlavní agresor k útoku často využívá prostředníka, neútočí přímo. Nepřímá šikana je většinou

nefyzická, nicméně v některých případech může být také třetí strana manipulována do situace, kdy má zapříčinit fyzické ublížení. Nefyzické formy nepřímé šikany pak mohou zahrnovat záměrnou ignoraci nebo izolování žáka nebo učitele rozšiřování zákeřných pomluv a lží, neoprávněná nařčení ze sexuálního obtěžování nebo nespravedlivého hodnocení (u učitele), ničení pověsti a reputace, ponižování před ostatními žáky i pedagogy, nepříjemné sexuální provokace.

- Jednou z nejčastějších forem šikany je také elektronická šikana, tj. kyberšikana (viz dále)

4. Co šikanování není?

Za šikanování se nepovažuje škádlení a jednorázová agrese. U žáků se za šikanování nepovažuje **škádlení nebo agrese**, které nemá znaky šikanování, a kde chybí nepoměr sil. Hranice, která odlišuje šikanování od škádlení nebo agrese, bývá někdy nezřetelná. Jedním z rozlišujících prvků je schopnost žáka škádlení opětovat, bránit se mu, zastavit ho. Ve chvíli, kdy se žák škádlení nebo agresí neumí nebo nemůže bránit, cítí se bezradný a bezmocný, a přesto škádlení nebo agrese pokračuje, pak toto chování přerůstá v šikanu.

5. Vnitřní vývoj šikanování

Školní šikanování má svůj **zákonitý vnitřní vývoj**. První stadium se v podstatě odehrává v jakékoli skupině. Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy jde o odmítání, nekomunikaci, pomluvy, intriky vůči některému, zpravidla neoblíbenému a nejméně vlivnému členu skupiny. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje. V dalším stadiu dochází ke stupňování manipulací, objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese a ostrakizovaný žák slouží pro odreagování napětí skupiny. Třetí stadium je už klíčové, kdy se vydělí jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem a celá skupina se stává krutou. V pátém stadiu se šikanování stane skupinovým programem.

6. Jak postupovat při řešení šikany

Škola posoudí a odhadne závažnost situace. Existuje zásadní rozdíl ve vyšetřování a řešení počátečního stadia a pokročilého stadia. Pedagogové, především školou pověřený a vyškolený pedagog pro prevenci a řešení šikany, by měli zvládnout **počáteční šikanu**, tj. první, druhé a někdy i třetí stadium. V případě potřeby se škola obrací na externí odborníky.

Při vyšetřování a řešení **pokročilé šikany** se škola obrátí na externí odborníky na šikanu, kteří jsou vybaveni pro řešení třetího, ale i čtvrtého a pátého stadia. Jeden typ pokročilé šikany – výbuch skupinového násilí, tzv. školní lynč, je výjimkou. Zde nelze čekat na odborníka, oběti hrozí těžké poškození zdraví, kromě toho později to již nelze vyšetřit. **Je zapotřebí brát v úvahu, že celá situace může být zcela odlišná od toho, jak se na první pohled jeví.**

Po celou dobu řešení **škola zajišťuje ochranu informací a informátorů, jasně vyjadřuje negativní postoj k násilí** a ukazuje, že toto téma považuje za vážné.

Součástí řešení pak musí být vždy **nastavení ozdravných mechanismů** pro všechny, kteří se šikany účastnili, a dále pro celou skupinu (třídu). Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. **Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli.**

Doporučuje se dále **pracovat s agresorem** (vedení k náhledu na vlastní chování, motivy apod.) i **s obětí šikany**. V případě potřeby doporučit zákonnému zástupci péči dítěte v pedagogicko-psychologické poradně, středisku výchovné péče nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů, případně převedení do jiné třídy.

7. První pomoc při počáteční šikaně

- odhad závažnosti a formy šikany
- rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili, a s oběťmi
- nalezení vhodných svědků
- individuální rozhovory se svědky (**nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků a konfrontace oběti s agresory**)
- ochrana oběti
- předběžné vyhodnocení a volba ze dvou typů rozhovoru:
 - a) rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření)
 - b) rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku)
- realizace vhodné metody:
 - a) metoda usmíření
 - b) metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči)
- třídní hodina:
 - a) efekt metody usmíření
 - b) oznámení potrestání agresorů
- rozhovor s rodiči oběti
- třídní schůzka
- práce s celou třídou

8. Krizový scénář pro výbuch skupinového násilí při pokročilé šikaně:

A. První (alarmující) kroky pomoci

- vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany
- bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí

B. Příprava podmínek pro vyšetřování, zalarmování pedagogů a informování vedení školy

- zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi
- pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře)
- oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanu, informace rodičům

C. Vyšetřování

- rozhovor s obětí a informátory
- nalezení nejslabších článků, nespolupracujících svědků
- individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky
- rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat
- agresora (agresory) s obětí (oběťmi)

D. Náprava

- metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace

9. Spolupráce s odborníky

Pokud škola dospěje k názoru, že nemá dostatek možností šikaně zabránit a situaci vyřešit nebo jedná-li se o rozsáhlejší formy šikany, je žádoucí spojit se s odborníky - pedagogicko-psychologickou poradnou, speciálně pedagogickým centrem, střediskem výchovné péče a neziskovými organizacemi, orgánem sociálně právní ochrany dětí, krizovými centry, zdravotnickými zařízeními, Policií ČR.

10. Právní odpovědnost školy

Škola má odpovědnost za žáky. Z tohoto důvodu pedagog musí šikanování mezi žáky neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc.

Škola má **ohlašovací povinnost při výskytu šikany** v následujících případech:

- Dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo poskytování školských služeb, má škola povinnost tuto skutečnost **oznámit zákonnému zástupci** jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí.
- Škola ohlašuje **orgánu sociálně-právní ochrany** dětí takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný nebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo.
- Dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na **Policii ČR**.

11. Individuální schůzky s rodiči

- Je vhodné jednat s rodiči obětí a agresorů odděleně, rodiče zvat postupně.

- Jednání by měly být za školu přítomny aspoň 2 osoby (např. ředitelka a třídní učitel) – důležité z hlediska svědectví!
- Je žádoucí přítomnost obou rodičů projednávaných dětí.
- Rodiče by měli být seznámeni s celým případem a opatřeními, která škola přijme.
- Z jednání je nutno pořídit zápis, který podepíší obě strany.
- Rodičům možno doporučit odborná vyšetření (PPP, SPC...).
- Je žádoucí, aby se škola s rodiči dohodla na vzájemném informování (např. zprávy z vyšetření)

12. Třídnická hodina se žáky

- Žáci by měli být informováni o rizicích agresivního chování a o výchovných opatřeních školy. Opětovně by měli být poučeni o problematice šikany, o pravidlech správného chování, o bezpečnosti a ochraně zdraví.
- Možno využít k diskusi – možnost pomoci pro oběti a svědky šikany.

13. Informace rodičů na třídní schůzce

Rodiče by měli být informováni o situaci, průběhu vyšetřování a opatřeních pro zamezení dalších potíží (ALE POZOR NA OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ – pedagog má vždy na mysli ochranu oběti – nesděljuje osobní údaje žáků či rodičů či další informace, které by mohly oběť či svědky ohrozit). Pedagog přítomné seznámí s příznaky šikany a kontakty na odborné instituce. Na třídní schůzku může být přizván i odborník. Rodiče by měli být ubezpečeni o kompetencích školy případ řešit a měli by být vyzváni ke zvýšené pozornosti a ke spolupráci.

II. Jak postupovat, když je dítě šikanováno – pro rodiče

Zákonní zástupci žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování:

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi;
- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.;
- dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem;
- nechutí dítěte jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat i strach;
- ztráta chuti k jídlu;
- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o odvoz autem;
- dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu);
- usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!";
- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně;
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad;
- zmínky o možné sebevraždě;
- odmítá svěřit se s tím, co ho trápí;
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze;

- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí;
- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, projevuje i zlobu vůči rodičům;
- dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma; své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.);
- dítě se vyhýbá docházce do školy;
- dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku.

Připusťme, že máte podezření, že by vaše dítě mohlo být šikanováno. Podotýkáme, že ideální stav nastane, když se vám dítě svěří. Pochvalte ho, povzbudte, rozptýlte jeho obavy o tom, že žaluje. Vyzvedněte naopak jeho sílu a odvalu sdělit tyto závažné skutečnosti. Přesvědčte ho, že mu chcete pomoci a to potom musíte dodržet. Jste jeho jedinou nadějí, nesmíte zklamat. Vyslechněte vaše dítě, dejte najevo, že jeho informace berete vážně (i když se vám mohou zdát malicherné či nepodstatné). Odložte veškerou práci, není nic důležitějšího než situace vašeho dítěte. Poskytněte dítěti veškerou podporu. Pochopitelně, že odlišíte např. běžnou klukovskou šarvátku od skutečné šikany.

Co tedy udělat:

1. Zjistěte od dítěte dopodrobna, co se stalo, kdy se to stalo a kde. Vyptejte se, kdo všechno byl situaci přítomen. Je důležité, aby rozhovor s dítětem probíhal v atmosféře důvěry a podpory.
2. Poskytněte dítěti veškerou ochranu (např. při cestě do školy a ze školy, i za cenu, že se budete uvolňovat z práce).
3. Poskytněte dítěti dostatek péče, více s ním komunikujte, věnujte se mu ve volném čase, odjedte na chatu, chalupu či k prarodičům.
4. Nemáte-li jistotu, že dítě nebude ohroženo během pobytu ve škole, ponechejte dítě doma, ale pozor – zvažte, zda v jeho situaci může být samo.
5. Znovu ubezpečujte dítě, že udělalo dobře, že vám vše sdělilo, mluvíte s ním více než dříve.
6. Zhodnoťte, a to velice kriticky, co mohlo vyvolat stav, který skončil šikanou. Neobviňujte pouze školu, nastavte si „zrcadlo pravdy“. Neomlouvejte sebe, ani své dítě. Se svým zjištěním se v první fázi dítěti nesvěřujte, ale připravujte nápravu.
7. Hledejte, jak dítěti dále pomoci prostřednictvím příslušného odborníka.

Jak postupovat ve vztahu ke škole?

Zjistíte-li, že vaše dítě je ve škole šikanováno (nejlépe víte-li to nejen od vašeho dítěte, ale i hodnověrných svědků), navštivte školu. Podle vašeho zjištění rozhodněte, zda budete informovat třídního učitele nebo rovnou ředitelku školy. Předějte informace, které máte k dispozici a žádejte pomoc. Domluvte se školou další postup, stanovte způsob vzájemné informovanosti.

III. Kyberšikana

Kyberšikana je forma agrese, která se uplatňuje vůči jedinci či skupině osob s použitím informačních a komunikačních technologií (počítačů, tabletů, mobilních telefonů a dalších moderních komunikačních nástrojů), a ke které dochází opakovaně, ať už ze strany původního agresora či dalších osob - tzv. sekundárních útočníků (např. opakované sdílení nahrávky, opakované komentování apod.).

Kyberšikana je často zaměňována s tzv. on-line obtěžováním. Termínem on-line obtěžování označujeme jednorázové útoky, jejichž dopad je pouze dočasný. „Opravdová“ kyberšikana musí splňovat zejména kritéria opakovanosti, musí být dlouhodobá a musí být vnímána jako ubližující.

1. Základní formy kyberšikany:

Kyberšikana s přítomností publika (veřejná)

Do této kategorie lze zařadit publikování ponižujících záznamů oběti, krádeže identity, verbální formy kyberšikany (dehonestování, urážení, provokování) apod. Komunikace probíhá prostřednictvím veřejných komunikačních kanálů.

Kyberšikana bez přítomnosti publika (soukromá)

Zpravidla komunikuje pouze pachatel a oběť.

Mezi kyberšikanu řadíme projevy tradiční psychické šikany posílené využitím ICT, například:

- Dehonestování (ponižování, nadávání, urážení) v on-line prostředí.
- Vyhrožování a zastrasování v on-line prostředí.
- Vydírání v on-line prostředí.
- Očerňování (pomlouvání) v on-line prostředí.

Mezi typické formy kyberšikany také patří:

- Publikování ponižujících videozáznamů, audiozáznamů nebo fotografií
- Ponižování a pomlouvání (denigration)
- Krádež identity (impersonation) a její zneužití
- Ztrapňování pomocí falešných profilů
- Provokování a napadání uživatelů v online komunikaci (flaming/bashing)
- Zveřejňování cizích tajemství s cílem poškodit oběť (trickery/outing)
- Vyloučení z virtuální komunity (exclusion)
- Obtěžování (harassment)
- Specifické formy kyberšikany spojené s hraním on-line her
- Happy slapping (v překladu „zábavné fackování“)
- Kyberstalking (pronásledování ve spojení s využitím informačních komunikačních technologií)

Webcam trolling (zneužívání webkamer pro manipulaci uživatelů internetu prostřednictvím podvržených videozáznamů)

2. Vhodný postup pro oběť kyberšikany:

(Jednotlivé body na sebe nemusí přesně navazovat, např. dítě může oznámit útok dospělé osobě již v prvotních fázích.)

- **Zachovat klid** – nejednat ukvapeně.
- **Uchovat si důkazy** – uchovat a vystopovat veškeré důkazy kyberšikany (SMS zprávy, e-mailové zprávy, zprávy z chatu, uložte www stránky apod.). Na základě těchto důkazů může být proti útočníkovi či útočníkům zahájeno vyšetřování. (postup viz příloha).
- **Ukončit komunikaci s pachatelem** – nekomunikovat s útočníkem, nesnažit se ho žádným způsobem odradit od jeho počínání, nevyhrožovat, nemstít se. Cílem útočníka je vyvolat v oběti reakci, ať už je jakákoli.
- **Blokovat pachatele a blokovat obsah, který rozšiřuje** – pokusit se zamezit útočníkovi přístup k účtu nebo telefonnímu číslu oběti a je-li to v dané situaci možné, i k nástroji či službě, pomocí které své útoky realizuje (kontaktovat poskytovatele služby).
- **Identifikovat pachatele** (pokud to neohrozí oběť)
- **Oznámit útok dospělým** (učitel, rodič) – svěřit se blízké osobě. Pro uchování důkazů oslovit někoho, kdo má vyšší IT gramotnost. Kontaktovat školu a specializované instituce (PPP, Policie, SVP, intervenční služby specializující se na řešení kyberšikany, psychology apod.).
- **Nebát se vyhledat pomoc u specialistů** – kontaktovat specializované organizace, poradny případně Policii ČR.
- **Žádat konečný verdikt** (v případě řešení situace školou) – po prošetření celého případu trvat na konečném stanovisku všech zainteresovaných institucí.

3. Řešení kyberšikany z pohledu školy- co může udělat škola:

Podpořit oběť a zajistit její bezpečí

Zejména zklidnění oběti a nabídnutí podpory. Potřeba odstranit závadný obsah z internetu - toto lze provádět v součinnosti s IT odborníkem, poskytovatelem dané on-line služby, administrátory služby apod.

Zajistit co nejvíce důkazních materiálů

Před samotným smazáním materiálů je však nutné zajistit dostatek důkazů – pořídit si snapshoty s důkazním materiálem, stáhnout dané internetové stránky do lokálního počítače, zajistit seznam žáků, kteří se stali publikem kyberšikany (např. v rámci diskusní skupiny na sociální síti) – ideálně s odkazy na jejich profily, pokusit se identifikovat agresora (např. prostřednictvím jeho přátel).

Incident vždy vyšetřit

Informovat rodiče

O incidentu je nutné informovat rodiče oběti i rodiče agresora. Informujme rodiče o tom, jaký bude postup řešení na úrovni školy, případně o tom, že daný případ kyberšikany nespadá do kompetence školy a že je možné využít např. právních služeb (např. útok proběhl mimo vyučování a nemá návaznost na šikanu, která probíhá ve škole).

Zkonzultovat řešení s dalšími institucemi

Žádat konečný verdikt a informace

Po vyšetření celé situace je nutné trvat na konečném stanovisku všech zainteresovaných institucí (např. Policie ČR, OSPOD, pedagogicko-psychologická poradna...) a dalších subjektů.

Zvolit odpovídající opatření

Při určení trestu využíváme možností nabízených ve scénáři pro řešení tradiční šikany. V případech méně závažných forem se doporučuje využívat neformálních řešení – např. vytvořit sadu preventivních materiálů z oblasti rizikového chování na internetu, připravit přednášku atd.

Realizovat preventivní opatření

Prostřednictvím realizace projektových dnů zaměřených na prevenci, přípravou materiálů pro podporu prevence, atd.

4. Řešení kyberšikany z pohledu rodiče:

- *Zajistit bezpečí a podporu dítěte*
- *Vyšetřit situaci*
- *Vyhnout se bezprostřednímu zákazu přístupu dítěte k IT*
- *Kontaktovat školu, specializovanou instituci či přímo rodiče agresora*

Zajistit odstranění závadných materiálů, provést blokaci, promyslet postup řešení apod. V některých případech je rovněž vhodné kontaktovat Policii ČR – a to zejména tehdy, pokud je oběti vyhrožováno fyzickým napadením nebo pokud existuje podezření, že byl spáchán trestný čin.

- *Požadovat konečný verdikt*
- *Vyvodit důsledky a stanovit opatření*

V případě, že se dítě stalo pachatelem kyberšikany, je nutné ho potrestat, aby si uvědomilo, že je jeho chování neakceptovatelné a opravdu závažné. Zároveň je však třeba jej pozitivně motivovat tak, aby v sobě nefixovalo nežádoucí vzorec chování. Vždy je třeba být důsledný.

- *Spolupracovat se školou*

5. Možnosti a limity školy, pedagoga

Při stanovení kompetencí při řešení kyberšikany je třeba zjistit, zda jednání prokazatelně souvisí s činností školy (týká se žáků či zaměstnanců školy a zároveň má výrazně negativní dopad do školního prostředí nebo takové narušení intenzivně a bezprostředně hrozí).

Pokud ano:

- Škola pomůže oběti zajistit důkazy.
- Školský zákon nově (od 1. 9. 2017) definuje formulaci zvlášť závažného porušení školského zákona. Jde o hrubé a opakované slovní či fyzické projevy násilí na ostatních žácích, nebo také na učitelích. V tomto případě oznámí ředitel školy incident odboru sociálně-právní ochrany dětí. Současně je ředitel povinný nahlásit takové chování také státnímu zastupitelství, které bude postupovat v rámci svých kompetencí.
- V závažnějších případech kyberšikany (kyberšikana naplňuje skutkovou podstatu trestného činu) škola kontaktuje Policii ČR a orgán sociálně-právní ochrany dětí.
- Škola informuje zasažené žáky o výsledcích šetření ve škole a udělených trestech.

Pokud ne:

Škola nemůže udělovat kázeňské tresty, popř. snížené známky z chování za činnost, která se nestala během vyučování nebo v rámci akcí organizovaných a zajištěných školou.

Škola může postupovat takto:

- Doporučte rodičům oběti, aby se v případě kyberšikany svého dítěte obrátili na Policii ČR, popř. podali žalobu k soudu.
- Doporučte rodičům, aby se v případě kyberšikany svého dítěte obrátili na specializovanou instituci (Linka bezpečí, Dětské krizové centrum, PPP atd.). V závažnějších případech kyberšikany (kyberšikana naplňuje skutkovou podstatu trestného činu) doporučte rodičům kontaktovat Policii ČR a orgán sociálně-právní ochrany dětí.
- Informujte (se souhlasem zletilého žáka nebo zákonného zástupce žáka nezletilého) zasažené žáky o postupu při řešení kyberšikany. Sdělte jim, že škola trestat v tomto případě nemůže, a proto byl případ předán policii/soudu.

IV. Doporučené odkazy:

E-Bezpečí (www.e-bezpeci.cz) – projekt zaměřený na prevenci rizikového chování na internetu (kyberšikana, kybergrooming, sexting, kyberstalking, sociální sítě, sociální inženýrství apod.).

Poradna E-Bezpečí (www.napisnam.cz) – poradenská linka zaměřená na prevenci rizikového chování na Internetu, jen za letošní rok řešila přes 100 případů kyberšikany, stalkingu, sextingu

Projekt E-Nebezpečí pro učitele (www.e-nebezpeci.cz) – obsahuje řadu prezentací pro učitele.

Centrum prevence rizikové virtuální komunikace PdF UPOL (<http://prvok.upol.cz>) – centrum realizující řadu projektů zaměřených na rizikové chování na internetu. Centrum realizuje výzkumy zaměřené na rizikové chování spojené s internetem a mobilními telefony. V sekci „Výzkum“ jsou pravidelně zveřejňovány výsledky jednotlivých výzkumů.

Projekt Seznam se bezpečně (www.seznamsebezpecne.cz) – projekt zaměřený na prevenci rizikového chování na internetu. Na stránkách je zřízen formulář pro dotazy týkající se nejruznějších problémů spojených s on-line prostředím.

Linka bezpečí (www.linkabezpeci.cz) – poradenská linka zaměřená na prevenci rizikového chování apod.

Bezpečně on-line (www.bezpecne-online.cz) – stránky pro teenagery, rodiče a učitele s informacemi o bezpečném používání internetu, prevenci a řešení kyberšikany.

Dětské krizové centrum (www.ditekrize.cz) – poradenství, pomoc v krizi.

Úřad pro ochranu osobních údajů (www.uoou.cz) – institut zaměřený na ochranu osobních údajů, poradenství apod.

Minimalizace šikany MIŠ (www.minimalizacesikany.cz) – praktické rady pro rodiče, učitele a děti, jak řešit šikanu a jak jí předcházet.

Poradna MIŠ (www.minimalizacesikany.cz/poradna) – poradna zaměřená na problémy týkající se šikany a kyberšikany.

Projekt NNTB “Nenech to být” (www.nntb.cz) – internetový systém a mobilní aplikace bojující proti šikaně a vylučování z kolektivu na školách po celé ČR.

Projekt Nebud' obět! (www.nebudobet.cz) – projekt zaměřený na rizika internetu a komunikačních technologií.

Projekt Internetem Bezpečně (www.internetembezpecne.cz) – formou různorodých vzdělávacích aktivit klade za cíl zvýšit povědomí uživatelů o rizicích v internetovém prostředí.

Společenství proti šikaně (www.sikana.org) – stránky občanského sdružení Společenství proti šikaně obsahují aktuality z oblasti šikany, související odkazy apod.

Projekt Saferinternet.cz (www.saferinternet.cz) – projekt zaměřený na rizika internetu a komunikačních technologií.

Internetporadna, www.internetporadna.cz

Amnesty International ČR, www.amnesty.cz

Dítě v problémech :

www.linkabezpeci.cz – linka bezpečí

www.linkaduvery.cz – linka důvěry

www.ditenauteku.ic.cz - Dítě na útěku

www.soscentrum.cz - Sos centrum

www.nasedite.cz - nadace Naše dítě

Drogové a nedrogové závislosti, jejich prevence, poradenství

www.odrogach.cz - informační portál primární prevence

www.drogy-info.cz/ - informační portál o drogách

www.drogovaporadna.cz/

www.drogy.net/

www.poradenskecentrum.cz/drogy-pro-rodice.html

www.sananim.cz/intro.php informační servis, poradna, kontaktní centra

www.dropin.cz/ - nadace Drop In

Šikanování a projevy agrese mezi žáky a studenty ve školách a školských zařízeních

www.minimalizacesikany.cz/ - stránky projektu Minimalizace šikany

www.sikana.cz/ - občanské sdružení proti šikaně

www.sikana.org/ - společenství proti šikaně

www.nasedite.cz/ - nadace Naše dítě - pomoc týraným a zneužívaným dětem

www.forint.cz/portal/rozhledna-si/ - portál sociální exkluze

www.varianty.cz/ - informace, texty a metodické materiály pro globální vzdělávání atd.

Další odkazy na návazná a podobná zařízení :

- www.obcanskeporadny.cz - informace a seznam občanských poraden
- www.amrp.cz/poradny.htm - adresář rodinných poraden
- www.epusa.cz - úřady státní správy a samosprávy ČR
- www.azylovedomy.cz/adresar.php - adresář azylových domů
- www.capld.cz - linky důvěry
- www.help24.cz/index.php?page=centra-pomoci – Help 24 – Centra psycholog. pomoci v ČR
- <http://www.domacinasili.cz/domaci-nasili/>

V. Prevence sociálně patologických jevů – doplněk k Minimálnímu preventivnímu programu

U každého podezření o výskytu daného jevu musí být vždy informován ředitel školy.

1. TÝRANÉ, ZNEUŽÍVANÉ A ZANEDBÁVANÉ DÍTĚ VE ŠKOLE

Násilí, kterým je dítě ohroženo, může mít různé formy: fyzické, psychické, ekonomické a sociální násilí, zanedbávání, sexuální zneužívání, latentní násilí a digitální násilí (kybernásilí). Dítě může být současně ohroženo více formami násilí. Děti mohou být ohroženy násilím mezi osobami žijícími ve společné domácnosti (případně mezi bývalými partnery) v takové míře, jako by samy byly přímou obětí.

Fyzické znaky špatného zacházení

- Poranění na kůži (modřiny, šrámy, řezné rány, škrábance, popáleniny, otoky, lysiny), obzvláště vyskytují-li se opakovaně nebo na neobvyklých místech.
- Zranění neodpovídající poskytnutému vysvětlení jejich vzniku.
- Nošení oblečení neodpovídajícího povětrnostním podmínkám za možným účelem zakrytí zranění.
- Poranění v oblasti intimních partií projevující se např. problémy se sezením na židli nebo při pohybových aktivitách.
- Časté bolesti břicha a nevolnost.
- Náhlá změna váhy.
- Časté bolesti hlavy.
- Těhotenství dívek mladších 15 let.
- Neléčené zdravotní problémy a zanedbání potřebné zdravotní péče.
- Špatný celkový fyzický stav.
- Chronicky hladové, unavené nebo apatické dítě.
- Zanedbaná hygiena těla a oděvu.

Znaky špatného zacházení projevující se v chování dítěte

Na dítě vykazující neobvyklé nebo výchovně náročné chování je potřeba pohlížet především jako na dítě, které může být v obtížné situaci a potřebuje naši pozornost a pomoc.

- Sdělení dítěte o špatném zacházení.
- Opakovaný kresebný, psaný či herní projev zobrazující násilí či zneužívání, popř. další projevy špatného zacházení.
- Častá neomluvená nebo nedůvěryhodně zdůvodněná nepřítomnost dítěte ve škole.
- Významná a nevysvětlitelná opoždění ve fyzickém, emocionálním nebo duševním vývoji dítěte.
- Neobvyklé změny v chování (např. náhlý pokles vzdělávacích výsledků, nervozita, deprese, stažení se, hyperaktivita, snížená pozornost, apatie, častá únava, agresivita, pomočování).
- Konzumace návykových látek, nadměrné užívání technologií, hazardní hraní a další projevy závislostního chování.

- Sebeпоškozování nebo sebevražedné chování či tendence, ubližování druhým či zvířatům. • Nekonzistentní nebo nepravděpodobné vysvětlení zranění či neschopnost vzpomenout si na jeho příčinu.
- Neochota jít domů a/nebo ostražitost či strach z rodičů nebo osob, se kterými dítě sdílí domácnost.
- Neobvyklý strach z běžného fyzického kontaktu s dospělými a/nebo vrstevníky.
- Věku neodpovídající sexuální aktivita (např. dotýkání se intimních partií dospělých, tření pohlavních orgánů o dospělé, nadměrná masturbace, promiskuita).
- Špatná péče o sebe či zanedbaná osobní hygiena.
- Vlastnění drahých dárků či peněz nedůvěryhodného původu (např. „dostal/a jsem to od kamaráda“).
- Nápadnosti ve stravovacích návycích (odmítání jídla či přejídání).
- Předčasné převzetí pečovatelské role, snaha chránit ostatní rodinné příslušníky.
- Nedůvodný pobyt v domácnosti nebo v jiných prostředích v době, kdy má být ve škole.

Znaky rizikového chování pečujících osob

- Nezabezpečování základních potřeb dítěte (strava, oblečení, osobní hygiena, spánek, dohled nad dítětem) v míře, která přímo ohrožuje dítě.
- Nevhodné chování k dítěti (používání fyzických trestů, vyhrožování, zastrašování, nadávání, křik, ponižování atp.).
- Vysvětlení ohledně zranění dítěte či jeho fyzického stavu je nedůvěryhodné a povaha zranění naznačuje, že dítě může být bezprostředně ohroženo.
- Osoba zajišťující péči o dítě je aktuálně pod vlivem alkoholu a/nebo drog či její fyzický nebo duševní stav negativně ovlivňuje její schopnost dohlížet na dítě, chránit ho a poskytovat mu péči.
- Násilí mezi rodiči či osobami, které s dítětem sdílejí společnou domácnost.
- Nápadně ochranné a omezující chování a zvýšená snaha o kontrolu nad tím, co dítě dělá nebo s kým je.
- Výchovné metody zahrnující kruté nebo nedůstojné chování vůči dítěti (např. zavírání do sklepa, odpírání přístupu do domácnosti, dítě je nuceno jíst ze země atp.)

Projevů ohrožených dětí si můžeme více všimnout ve specifických situacích, ve kterých je dobré pozorovat projevy chování a fyzické znaky svědčící o ohrožení dítěte. Všimnout si ohroženého dítěte můžeme během preventivních programů a tematicky zaměřené výuky, na školních výletech (případně i pravidelná neúčast na mimoškolních aktivitách může být určitým signálem). Můžeme si všímat, zda jsou děti oblečené úměrně ročnímu období, zda se např. vyhýbají převlékání nebo tělesné výchově. Signálem může být i to, zda dítě chodí do školní jídelny, jaké jsou jeho stravovací návyky, zda mívá svačiny apod. Dalšími signály mohou být přehnaná emoční reakce na špatnou známku, přístup dítěte k výzvám či vyrovnávání se s neúspěchem. Důležitým znakem jsou obecně změny projevující se v chování žáka. Na projevy a způsob komunikace se můžeme zaměřit během hodin i přestávek.

Doporučené postupy při chronickém a akutním ohrožení

Chronické ohrožení je takové ohrožení, u kterého zvažujeme, jestli v danou chvíli podat oznámení (na OSPOD či na Policii ČR). Situace nevyžaduje okamžité zajištění bezpečí dítěte, ochranu jeho života a zdraví.

Akutní ohrožení je okamžité ohrožení bezpečí, zdraví, života či důstojnosti dítěte, které je potřeba řešit bezodkladně.

Jak postupovat při ohrožení dítěte?

1. Pracovník školy, který má podezření na ohrožení dítěte nebo se mu dítě (případně spolužák dítěte) svěřilo, se obrátí na třídního učitele a předá mu veškeré potřebné informace. V odůvodněných případech (např. nepřítomnost třídního učitele, nedůvěra žáka v třídního učitele) je možné obrátit se přímo na pracovníka školního poradenského pracoviště.

2. Třídní učitel se obrátí na pracovníka školního poradenského pracoviště, předá mu informace, které zakládají podezření z týrání, zneužívání nebo zanedbávání dítěte, a spolu situaci zkonstatují. Je vhodné, pokud se prvotního předání informace účastní také pracovník, kterému se dítě svěřilo nebo který ohrožení zpozoroval (aby byly informace předány v autentické podobě).

3. Pracovník školního poradenského pracoviště na základě získaných informací a rozhovoru s žákem vyhodnotí, zda se jedná o situaci vyžadující podání oznámení na OSPOD, oznámení na Policii ČR, nebo intervenci školy, stanoví další postup a při vhodné příležitosti o něm informuje ředitele školy.

V případě potřeby doporučujeme situaci dítěte v obecné rovině konzultovat s pracovníkem OSPOD nebo pracovníkem organizace, která se věnuje podpoře ohrožených dětí. Pokud do komunikace zatím nebyl zapojen třídní učitel, informuje pověřený pracovník i jeho.

SITUACE VYŽADUJÍCÍ PODÁNÍ OZNÁMENÍ:

- v případě, že situace dítěte bude vyhodnocena jako ohrožující zdraví a vývoj dítěte, podá škola oznámení na OSPOD nebo Policii ČR a zároveň žákovi poskytuje podporu (ideálně ve spolupráci s OSPOD a dalšími podpůrnými službami).

SITUACE VYŽADUJÍCÍ INTERVENCI ŠKOLY:

- v případě, že situace dítěte nebude vyžadovat podání oznámení na OSPOD ani Policii ČR, škola poskytuje žákovi podporu s cílem zlepšení situace a zabránění eskalace potíží.

Možnosti podpory ohroženého dítěte popisuje Karta KID. Spolupráci s rodinou by škola měla průběžně vyhodnocovat. Pokud se situace žáka nelepší (či eskaluje) nebo pokud rodiče ztratí motivaci ke spolupráci a neplní dojednané dohody, je namístě zhodnotit, zda škola vyčerpala své možnosti řešení žákovy nepříznivé situace a zda nenastal okamžik, kdy je nutné podat oznámení na OSPOD.

Jak postupovat při akutním ohrožení?

1. Je potřeba zajistit bezpečí dítěte, v případě potřeby poskytnout první pomoc a zajistit lékařskou péči prostřednictvím rychlé záchranné služby (řeší jakákoliv dospělá osoba ve škole).
2. Jakmile je dítěti zajištěno bezpečí, informuje ten, kdo se o situaci dozvěděl, pověřeného pracovníka školního poradenského pracoviště (pokud to není možné, pak jiného pracovníka ŠPP) a třídního učitele dítěte.
3. Kontaktovat Policii ČR9 a OSPOD a informovat o situaci ředitele školy (řeší pracovník ŠPP, v případě jeho nedostupnosti jakákoliv dospělá osoba ve škole).
4. V případě, že byly incidentu ohroženy přítomny jiné děti, je nutné zajistit jejich bezpečí a psychickou podporu.

2. PREVENCE A POSTIH ZÁŠKOLÁCTVÍ A OMLouvÁNÍ ŽÁKŮ Z VYUČOVÁNÍ

Způsob omlouvání nepřítomnosti:

- Důvody žákovy nepřítomnosti ve škole je zákonný zástupce povinen doložit **nejpozději do tří kalendářních dnů od počátku nepřítomnosti žáka** (§ 50 odst. 1 a § 67 odst. 1 školského zákona). Způsoby, jakými je dokládá, stanoví školní řád. Lhůta tří kalendářních dnů začíná plynout dnem, který následuje po prvním dni nepřítomnosti žáka ve škole.
- Škola může požadovat potvrzení od lékaře pouze ve výjimečných, individuálně stanovených případech. Zdravotní stav nelze posuzovat zpětně. Žák (resp. zákonný zástupce) tedy musí předem vědět, že se první den nepřítomnosti musí dostavit k lékaři. Není možné, aby škola po žákovi zpětně vyžadovala posudek od lékaře za proběhlou absenci, aniž by byl požadavek na potvrzení lékařem žákovi (resp. zákonnému zástupci) předem znám.

Postup školy v případech záškoláctví:

- Rozsah neomluvené absence se hodnotí vždy za každé čtvrtletí školního roku.
- Při neomluvené absenci do 10 hodin u žáka 1. stupně za dané čtvrtletí školního roku škola kontaktuje zákonného zástupce a věc řeší s ním.
- Pokud má žák 1. stupně víc než 10 neomluvených hodin, svolává ředitel školy výchovnou komisi.
- Podle závažnosti absence žáka se VK účastní: ředitel školy, zákonný zástupce, třídní učitel, školní metodik prevence, popř. další odborníci. O průběhu a závěrech jednání se provede zápis, který zúčastnění podepíší. Neúčast nebo odmítnutí podpisu zákonnými zástupci se v zápise zaznamenávají. Každý účastník jednání obdrží kopii zápisu.

Skutečnost, zda se komise bude účastnit kurátor OSPOD, závisí především na závažnosti situace dítěte a způsobu, jakým se škole daří zajistit spolupráci s jeho rodinou.

Vedle neomluvené absence je třeba věnovat pozornost také zvýšené omluvené absenci. V případě, že třídní učitel zpozoruje podezřelý nárůst omluvené absence (přes 50 % vyučovacích hodin) za čtvrtletí školního roku, je na místě, aby se podrobněji zabýval věrohodností důvodů nepřítomnosti. Pokud je důvod nepřítomnosti žáka nevěrohodný, může se třídní učitel nebo ředitel školy obrátit na zákonného zástupce nezletilého žáka a požádat jej o vysvětlení, případně sdělit, že příště bude vyžadovat potvrzení od lékaře.

- Pokud se škole nepodaří problém týkající se povinné školní docházky vyřešit vlastními silami a k cíli nevede ani svolání výchovné komise, škola v případě podezření ze spáchání přestupku může k příslušnému orgánu podat podnět k zahájení řízení o přestupku (tj. podnět k zahájení řízení z moci úřední ve smyslu § 42 správního řádu). Typicky jde o situaci, kdy neomluvená nepřítomnost žáka 1. stupně přesáhne 25 hodin v daném čtvrtletí školního roku.
- Spolu s oznámením o zanedbání školní docházky škola zašle na Odbor školství a tělovýchovy (nikoli na OSPOD) i související dokumentaci: např. kopii písemného pozvání zákonných zástupců žáka k návštěvě školy, kopii zápisu z pohovoru, písemné vyjádření výchovného poradce, kopii písemného pozvání zákonných zástupců žáka na výchovnou komisi, kopii zápisu o jednání výchovné komise, záznamy o jednání v rámci individuálního výchovného plánu apod.

Podle § 10 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, je škola povinna bez zbytečného odkladu oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností (OSPOD), pokud se dozví o skutečnostech uvedených v § 6 téhož zákona (typicky zanedbávání školní docházky, nemravný život, zneužívání návykových látek, násilí), a to v případě, že trvají po takovou dobu, nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí.

Na OSPOD tedy škola hlásí jen závažnější případy. Jinak platí, že situaci vyhodnocuje přestupkový orgán, který sám se případně obrátí na OSPOD.

KONTAKTY:

Odbor školství a tělovýchovy, Oddělení ekonomické a metodické podpory:
referent metodické podpory pro MŠ a ZŠ - Lenka Baldíková
Nám. Přemysla Otakara II. 1/1, 37092 České Budějovice, č.dv. 334b

tel.: 386 801 510, e-mail: BaldikovaL@c-budejovice.cz

3. ALKOHOL

Všeobecná prevence – formování vhodných postojů k návykovým látkám v rámci výchovy ke zdraví. Přiměřeně věku by měli mít žáci informace o alkoholu, jeho povaze, účincích a rizicích.

Specifická prevence – realizuje se většinou jako prevence zaměřená na zneužívání návykových látek, kde by vedle ilegálních drog měly být zastoupeny i legální návykové látky (alkohol a tabák).

Doporučené postupy a metody z hlediska pedagoga x nevhodné postupy

Osvědčuje se věcnost, a to jak při předávání informací o návykových látkách, tak při řešení případných problémů. Z interakce s pedagogem mají žáci vycítit zájem o jejich zdraví a prospěch. Totéž platí pro jednání s rodiči. Při sdělování informací o návykových látkách není nutné, aby se pedagog stavěl do role experta, je však žádoucí, aby informace, které šíří, byly ověřené, věcné a odpovídaly stavu poznání o tématu.

Prezentování příkrých hodnotících soudů bývá málo efektivní a někdy dokonce kontraproduktivní. (Žáci sdělení nepřijmou pro formu jeho podání). Sdělení formulované hodnotícím tónem (např. „Je špatné, když děti pijí alkohol.“ nebo „Kouření je špatné, protože způsobuje rakovinu plic“) jsou méně účinná než sdělení, která jsou suchým konstatováním faktu (např. „Alkohol působí na vyvíjející se nervovou soustavu a může ohrozit zdravý vývoj psychiky. Lékaři i společnost chtějí chránit zdraví mladých lidí, proto ze zákona není dovoleno alkohol podávat nezletilým.“)

Kdy, koho a v jakém případě vyrozumět

Informovat rodiče je nutné v případě, že dítě má závažnější problém s návykovými látkami. Vždy je vhodné informovat dětského lékaře. Pokud je nutná intervence a není dobrá spolupráce s rodiči, obraťte se na specializovaná zařízení. V případě, kdy spolupráce s rodiči není efektivní a dítě je ohroženo, má škola povinnost obrátit se na OSPOD s upozorněním na možné ohrožení výchovy dítěte (ustanovení § 201 zákona č. 40/2009 Sb.). Škola má povinnost oznamovat (dle § 10 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí a mládeže) OSPOD, že jde o děti, které jsou ohroženy a jsou uvedeny v § 6 tohoto zákona. Pokud rodiče se školou nespolupracují a dítě je ohroženo na výchově, mohlo by jejich nespolupracování zakládat také podezření ze spáchání trestného činu Ohrožování výchovy dítěte dle ustanovení § 201 trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. – tím, že závažně porušuje svou povinnost o dítě pečovat nebo porušuje jinou důležitou povinnost vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, tento trestný čin lze spáchat i z nedbalosti.

Možnosti a limity pedagoga

Učitel v mnoha případech může odhalit problém v jeho počátcích a mnohdy stačí rozumné usměrnění dítěte, které je pak schopné korigovat své chování. V případech, kdy je problém závažnější, měl by učitel pomáhat při zajištění vhodné odborné péče. Učitel není specialista na řešení problémů se závislostí, nemá také nést odpovědnost za řešení problémů, které přesahují jeho kompetence a poslání.

Legislativní rámec, dokumenty

Základní informace týkající se alkoholu a drog včetně aktuální legislativní úpravy je možné získat na stránkách Národního monitorovacího střediska pro drogy a drogové závislosti www.drogy-info.cz.

Dobré www stránky mají také velké NNO, které se zabývají problematikou závislostí, nadregionální působnost mají Sananim o.s. (www.sananim.cz) a Podané ruce o.s. (www.podaneruce.cz). V dané oblasti po léta úspěšně působí pražské Prev-centrum (www.prevcentrum.cz).

Užitečný zdroj kvalifikovaných informací jsou webové stránky primáře Karla Nešpora (www.drnespor.eu). Na těchto stránkách je možné nalézt a volně stáhnout materiály o závislostech, svépomocné manuály i metodické příručky vhodné pro využití ve škole.

4. UŽÍVÁNÍ TABÁKOVÝCH VÝROBKŮ A NIKOTINOVÝCH SÁČKŮ

Jak postupovat - prevence

Pořádání celoškolních akcí ke Světovému dni bez tabáku, Dni zdraví, Světovému dni boje proti rakovině apod. Například vyhlašování školních soutěží – výtvarná, literární soutěž na téma kouření, soutěž o nejlepší protikuřácký videoklip. Uspořádání sportovního dne – zdůraznění, jak je důležité nekouřit pro udržení fyzické kondice.

Základní informace – nástěnka, školní webové stránky, ... Informace předávat atraktivní a interaktivní formou – barevné obrázky, fotky, videa, kvízy, soutěžní otázky.

Nekuřácké prostředí je norma – ve škole (včetně pracoven učitelů), ale i doma nebo v autě.

Volba relevantních argumentů – nestrážit rakovinou či infarktem, ale tím, co dospívající zajímá: zhoršení akné i kvality pleti, zápach z úst, zhoršení sexuálních funkcí, vrásky, stárnutí pleti, finanční stránka kouření (co lze koupit namísto týdenní, měsíční či roční dávky cigaret), zhoršení fyzické kondice, vysvětlení principu tabákového byznysu (výrobci musejí získat své zákazníky do závislosti, dokud oni „nemají rozum“ – dospělí s kouřením prakticky nezačínají, výrobci cigaret vědomě prodávají zboží, které zabíjí a vydělávají na tom velké obnosy peněz).

Co nejširší spolupráce – sociální pracovníci, školní metodik prevence, psycholog, pedagogicko-psychologické poradny, protidrogový koordinátor, pediatr či jiní lékaři a zdravotníci. Nácvik dovedností - umění odolat vrstevnickému tlaku, umět říci ne.

Informování rodičů o problematice kouření a o kouření v dětské populaci na rodičovských schůzkách – snaha minimalizovat podceňování kouření dětí ze strany rodičů, zvýšení informovanosti rodičů, možnost navázat spolupráci s rodiči na dané téma, možnost vysvětlit, jak důležité je pro dítě nekuřácké domácí prostředí.

Není vhodné uchýlovat se ke striktním zákazům a postihům bez zařazení do kontextu a bez osvětlení problému kouření dotyčného dítěte.

Kdy, koho a v jakém případě vyrozumět:

Pedagogický pracovník v případě porušení školního řádu nejprve intervenuje u daného žáka podle závažnosti (informuje o porušení řádu, sdělí mu konkrétní rizika, předá relevantní informace, motivuje k nekouření, případně udělí výchovná opatření), následně se obrátí na rodiče. Pokud rodiče dlouhodobě se školou nespolupracují je možné kontaktovat OSPOD. Pokud pedagogický pracovník zjistí u žáka tabákové výrobky, měl by je předat zákonnému zástupci proti podpisu a zápisu o jeho zajištění.

Legislativní rámec, dokumenty

Zákon č. 65/2017 sb. Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek zakazuje kouření ve školních budovách.

- Definuje, co je tabákový výrobek, kuřácká pomůcka, bylinný výrobek určený ke kouření a elektronická cigareta.
- Zakazuje se kouřit tabákové výrobky a užívat elektronické cigarety ve vnějších i vnitřních prostorách všech typů škol a školských zařízení; na akcích určených pro osoby mladší 18 let.
- Nedodržuje-li osoba zákaz kouření a to ani po výzvě provozovatele, aby v tomto jednání nepokračovala nebo aby prostor opustila, je provozovatel oprávněn požádat obecní policii, nebo Policii České republiky o zákrok směřující k dodržení zákazu.

Národní linka pro odvykání kouření 800 350 000 www.bezcigaret.cz

Národní stránky pro podporu odvykání kouření – informace o rizicích kouření, kontakty poradenské programy na www.koureni-zabiji.cz

www.nekuratka.cz – informační a poradenský web pro děti 1.stupně ZŠ

Preventivní programy organizace Jules a Jim, z.ú., zaměřené na užívání tabáku – www.julesajim.cz/prevence/tatra

5. HAZARDNÍ HRANÍ

Doporučené postupy z hlediska pedagoga – školy (efektivní postupy by měly být evaluovány, založeny na vědecky ověřených datech...)

Vhodný přístup:

- Identifikovat problém, citlivě na něho reagovat. Nebagatelizovat ho.
- Zmapovat situaci ve třídě - názory, informace o problematice.
- Tvorba nástěnky nebo předání informací o rizicích, hráčských bludech, kontaktech na odbornou pomoc.
- Zaměření na změnu postojů a chování.
- Živé interaktivní učení, podpora zájmu a zvědavosti vhodnými zábavnými metodami.
- Využívání směrodatných vzorů, pokud možno z blízkého okolí.
- Realizaci programů navrhují a řídí kvalifikovaní interdisciplinárně orientovaní odborníci.
- Zaměření se na témata, jako je způsob trávení volného času žáků a hospodaření s financemi.

Nevhodný přístup:

- Bagatelizace problematiky (např. tolerovat karetní hru o peníze).
- Odstrašování, triviální „Prostě řekni ne.“

- Jednorázové neinteraktivní akce, multimediální akce, divadelní a jiná kulturní představení bez návaznosti.
- Zaměření pouze na poznatky.
- Přednášková forma.
- Jednorázové aktivity.
- Neosobnost, formalismus, využívání atrakcí (např. ex-gamblerů).
- Potlačování diskuze, nebo naopak „bezbřehost“ diskuse.
- Amatérismus realizátorů, například výběr „spasitelů“ neškolených v primární prevenci.

V mnoha ohledech je úspěšný preventivní přístup k hazardnímu hraní podobný přístupu k návykovým látkám.

Možnosti a limity pedagoga – školy

Kromě výše zmíněných preventivních aktivit je dobré věnovat pozornost i následujícím možnostem a okolnostem. Hazardní hra v prostorách školy a v jejím okolí by se neměla tolerovat. U drobných neorganizovaných hazardních her (karty o peníze ve škole atp.) se přes zdánlivou nevinnost jedná o prvotní formy hazardu a je potřeba jim ze strany školy věnovat pozornost, byť nejde o vysoce rizikové aktivity. Škola by se měla vhodným způsobem jasně veřejně vymezovat proti této formě rizikového chování. Legální organizovaný hazard lze též podrobit dohledu a kontrole. Nelegální organizovaná hazardní činnost už překračuje možnosti a kompetence školy a proti této formě hazardu by měla vždy zasahovat policie.

Zabezpečený internet na škole a jasná pravidla pro používání informačních technologií (například chytrých mobilních telefonů či tabletů atp.) žáky i zaměstnanci jsou základem pro předcházení problémů.

Pedagog může dále do preventivních aktivit zapojit i rodiče, například tím, že je informuje o dodržování následujících **zásad**, které mohou účinně předcházet problémům s hráčstvím u jejich dětí:

- Sami hazardně nehrajte a svými penězi na hraní nepřispívejte - rodiče mají nejdůležitější vliv na utváření postojů dětí (např. otázka hodnoty peněz, seznamovat dítě adekvátním způsobem s hospodařením s penězi v rodině).
- Posilujte zdravé sebevědomí dítěte.
- Získejte si plnou nebo alespoň částečnou důvěru dítěte, naučte se naslouchat svým dětem, věnovat jim svůj čas, posilujte jejich vazbu na rodinu.
- Předcházejte nudě, podporujte kvalitní zájmy a záliby.
- Opatřete si dostatek informací a o problému s dítětem zasvěceně hovořte - otevřeně deklarujte svůj postoj k této problematice.
- Stanovte a důsledně prosazujte zdravá pravidla, za porušení pravidel by měly následovat adekvátní a předem domluvené sankce (např. při hraní krácení kapesného).
- Vnešte do finančního hospodaření dítěte pořádek, nedávejte mu větší finanční částky.
- Pokud máte pocit, že problém narůstá, nebojte se spolupráce s odborníky.

(zdroj: www.poradenskecentrum.cz)

Kdy, koho a v jakém případě vyrozumět

V případě podezření, že se nezletilý žák věnuje hazardnímu hraní, by měl učitel (či lépe třídní učitel) v první řadě informovat rodiče žáka při osobním setkání. Podporu v této situaci mohou poskytnout pracovníci školního poradenského pracoviště (školní metodik prevence, výchovný poradce či školní psycholog).

Pokud rodiče odmítají spolupracovat s pracovníkem školy, je škola oprávněna vyrozumět obecní úřad, tedy sociálního pracovníka z orgánu sociálně právní ochrany dětí (OSPOD). V případě vážného či odůvodněného podezření zákon dokonce určuje školskému zařízení za povinnost nahlásit tuto skutečnost OSPOD.

6. NÁVYKOVÉ LÁTKY

Legislativní rámec, dokumenty

Zakázána je výroba, distribuce, přechovávání, šíření i propagace omamných a psychotropních látek, a to bez ohledu na věk žáka a prostředí, ve kterém by k tomu docházelo. Zakázáno je rovněž navádění k užívání těchto látek. Školním řádem škola stanoví zákaz užívání návykových látek (dále jen NL), jejich distribuci, přechovávání a další formy nakládání. Současně stanoví zákaz vstupu do školy pod jejich vlivem. Při používání sankcí je nutný individuální přístup podle vážnosti jednotlivých případů. Ten, kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá trestný čin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle §283 trestního zákoníku (Zákon č. 40/2009 Sb.) a spáchání nebo dokončení takového trestného činu nepřekazí, se sám vystavuje trestnímu stíhání. Překazit takový čin lze tím, že ho včas oznámí orgánům Policie ČR nebo státnímu zástupci.

Konzumace NL ve škole

V případě, kdy je žák **přistižen při konzumaci** NL v prostorách školy nebo v době školního vyučování, či v rámci akcí školou pořádaných, je primárně nutné mu v další konzumaci zabránit. Návykovou látku je třeba žákovi odebrat za přítomnosti další osoby a s použitím ochranných pomůcek a zajistit ji, aby žák nemohl v konzumaci pokračovat. O události se sepiše stručný záznam s vyjádřením žáka, včetně toho, zda byly provedeny orientační testy na NL, případně další vyšetření, a s jakým výsledkem. Tento záznam založí školní metodik prevence do své agendy a vyrozumí vedení školy.

Podle závažnosti momentálního stavu žáka, případně dalších okolností, pedagogický pracovník posoudí, jestli mu nehrozí nějaké nebezpečí.

V případě, kdy je žák **pod vlivem** NL do té míry, že je ohrožen na zdraví a životě, zajistí škola nezbytnou pomoc a péči a volá lékařskou službu první pomoci a Policii ČR, pokud ji nevolala již dříve.

Jestliže akutní nebezpečí nehrozí, pedagogický pracovník ihned zajistí vyjádření žáka a vyrozumí vedení školy.

V případě, že žák není schopen pokračovat ve vyučování, vyrozumí škola ihned zákonného zástupce nezletilého žáka, popř. rodiče nebo jinou blízkou osobu zletilého studenta, a vyzve jej, aby si žáka vyzvedl, protože není zdravotně způsobilý k pobytu ve škole. Vyrozumění škola učiní i v případě, kdy žák způsobilý k pobytu ve škole je.

V případě, že žák není schopný dbát pokynů zaměstnanců školy, vyrozumí škola ihned zákonného zástupce nezletilého žáka, popř. rodiče nebo jinou blízkou osobu zletilého žáka, a vyzve jej, aby si žáka vyzvedl, protože není zdravotně způsobilý k pobytu ve škole. Jestliže není zákonný zástupce dostupný, vyrozumí škola orgán sociálně právní ochrany a vyčká jeho pokynů. Škola může od orgánu sociálně-právní ochrany vyžadovat pomoc. Zákonnému zástupci ohlásí škola skutečnost, že nezletilý žák konzumoval NL ve škole i v případě, kdy je žák schopen výuky (dbát pokynů pracovníků školy). Zákonný zástupce má právo se písemně vyjádřit k této skutečnosti a postupu školy. Současně splní **oznamovací povinnost k orgánu sociálně-právní ochrany dítěte**. Oznamovacím místem je příslušný odbor obce s rozšířenou působností podle místa bydliště dítěte.

V případě uživatelského zájmu nebo zájmu jeho zákonných zástupců, poskytne škola informace o možnostech odborné pomoci při řešení takové situace.

Distribuce NL ve škole

Distribuce NL je v České republice považována za protiprávní jednání. Je proto zakázána a může být kvalifikována jako trestný čin. Množství, které žák distribuuje, není nijak rozhodující.

Přechovávání NL je také vždy protiprávním jednáním. Množství, které u sebe žák v danou chvíli má, je rozhodující pro to, aby toto protiprávní jednání bylo blíže specifikováno buď jako přestupek nebo v případě množství většího než malého jako trestný čin (provinění v případě nezletilého žáka) - ale toto množství nemusí mít žádný vliv na kázeňský postih, který je stanovený školním řádem.

Jestliže má pracovník školy důvodné podezření, že ve škole došlo k distribuci NL, musí o této skutečnosti škola vždy vyrozumět místně příslušné oddělení Policie ČR, protože se jedná o podezření ze spáchání trestného činu. Jestliže se tohoto jednání dopustila osoba mladší 18 let nebo bylo namířeno proti osobě mladší 18 let, vyrozumí škola také zákonného zástupce a orgán sociálně-právní ochrany obce s rozšířenou působností.

Pokud v rámci tohoto podezření zajistí pracovníci školy nějakou látku, postupují způsobem popsaným níže.

Nález NL ve škole

A. V případě, kdy pracovníci školy naleznou v prostorách školy látku, kterou považují za omamnou nebo psychotropní, postupují takto:

- 1) Látku nepodrobují žádnému testu ke zjištění její chemické struktury.
- 2) nálezu ihned uvědomí vedení školy spolu s písemným záznamem
- 3) nálezu vyrozumí Policii ČR, která provede identifikaci a zajištění podezřelé látky.
- 4) V případě časové překážky na straně Policie se z praktických důvodů doporučuje za přítomnosti dalšího pracovníka školy s použitím gumových/latexových rukavic vložit látku do obálky, napsat datum, čas a místo nálezu. Obálku přelepit, přelep opatřit razítkem školy a svým podpisem a uschovat do školního trezoru. Zajištěnou látku následně předat Policii ČR.

B. V případě, kdy pracovníci školy zadrží u některého žáka látku, kterou považují za omamnou nebo psychotropní, postupují takto:

- 1) Zabavenou látku nepodrobují žádnému testu ke zjištění její chemické struktury.
- 2) O nálezu ihned uvědomí vedení školy.

3) nálezu sepiší stručný záznam s vyjádřením žáka, u kterého byla látka nalezena, datum, místo a čas nálezu a jméno žáka. Zápis podepíše i žák, u kterého byla látka nalezena (nebo který látku odevzdal). V případě, že podepsat odmítá, uvede pracovník tuto skutečnost do zápisu. Zápisu a rozhovoru se žákem je přítomen/na ředitel/ka školy nebo její/jeho zástupce.

4) O nálezu vyrozumí Policii ČR, která provede identifikaci a zajištění podezřelé látky a informuje zákonného zástupce nezletilého žáka.

5) V případě, že je látka nalezena u žáka, který se jí intoxikoval, předají látku zajištěnou výše uvedeným postupem, přivolanému lékaři, který se dostaví v případě, že to vyžaduje zdravotní stav žáka. Může to usnadnit léčbu, neboť u řady NL jsou známy protilátky, které odstraní nebo zmírní akutní účinek NL. Další postup nutný k identifikaci látky pak zajistí Policie ČR.

C. V případě, kdy pracovníci školy mají důvodné podezření, že některý z žáků má NL u sebe, postupují takto:

1) Jedná se o důvodné podezření ze spáchání trestného činu, resp. provinění v případě nezletilých osob, nebo přestupku, a proto řešení této situace spadá do kompetence Policie ČR.

2) Bezodkladně vyrozumí Policii ČR, zkonzultují s ní další postup a informují zákonného zástupce nezletilého žáka.

3) Žáka je nutné mít do příjezdu Policie ČR izolovaného od ostatních žáků, ale zásadně pod dohledem. U žáka v žádném případě neprovádějí osobní prohlídku nebo prohlídku jeho věcí.

7. PORUCHY PŘÍJMU POTRAVY

Všeobecná prevence: výchova k přiměřenosti a umírněnosti v postojích, důraz na nebezpečí jednostranných nebo extrémních postojů ve výživě, životním stylu, ve sportu. Dobrá školní jídelna, naopak omezení automatů na sladkosti, slazené nápoje ve školách.

Specifická prevence: nebezpečí a neúčinnost redukčních diet, obecné informace o PPP (zejména pro rodiče)

Doporučené postupy a metody z hlediska pedagoga x nevhodné postupy

Vhodná je včasná intervence u rizikových jedinců (rychle zhubnul, zvrací s jakoukoli argumentací....), interaktivní programy, rozvoj všeobecných aktivit, zájmů. U běžné populace spíše se zaměřit na předcházení nevhodných redukčních diet a prostředků na zhubnutí (důraz ne na nebezpečnost, ale na neúčinnost). Předcházet šikaně pro vzhled, oblečení, tělesný výkon, to, co jí nebo pije.

Neúčinná je mechanická prezentace informací o PPP a o protagonistech světa dospívajících, kteří trpí PPP (jen vede k nápodobě). Důležité je nezdůrazňovat některé informace, které by mohly vzbudit zájem o amfetaminy, prostředky na hubnutí, kouření... jen pro jejich vliv na redukci těl. hmotnosti.

Kdy, koho a v jakém případě vyrozumět

Pediatra, rodiče vždy, když dítě výrazněji zhubne, opakovaně bylo přistiženo, že zvrací (stačí informace od vrstevníků), sebepoškozuje se. Rodiče, i když dítě nechodí do školní jídelny.

Možnosti a limity pedagoga

Učitel není terapeut, zprostředkuje ale dítěti a rodině zpětnou vazbu o některých jídelních zvyklostech dítěte, může pomoci předcházet šikaně pro fyzický vzhled a výkon, doporučit kontakt s psychologem nebo lékařem. Opatrně se pouštět do oblasti „zdravé výživy“ a redukce hmotnosti (doporučení mohou být jednostranně, přehnaně interpretována).

8. RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ V DOPRAVĚ

Doporučené postupy a metody z hlediska pedagoga (zjištění soc. klimatu ve třídě, sociometrie, interaktivní programy, rozvoj sociálních kompetencí, včasná intervence, besedy aj. Efektivní postupy by měly být evaluovány, založeny na vědecky ověřených datech...) × nevhodné postupy (multimediální akce a kampaně, sportovní akce jsou užitečné a podpůrné, ale nezařazují se do specifických programů, zastrašování aj.)

Vhodné postupy:

1) Dopravní výchova

- dopravní besedy v prostředí školní třídy – může vést dopravní policista, dopravní psycholog, vyškolený pedagog,
- použití multimediálních pomůcek – ilustrace prostřednictvím audiozáznamu, PC her, přehrávání scének, různých ilustrovaných materiálů (např. pro výuku dopravního značení – více informací v odkazech na literaturu),
- praktický nácvik na dopravním hřišti,
- exkurze (pracoviště dopravní policie, dopravní podnik aj.).

2) Práce s rodinou

- Formou poskytování informací na rodičovských schůzkách, případně individuální konzultace s rodiči. Za vhodné považujeme poskytnutí informačního materiálu rodičům podle způsobu dopravy jejich dítěte do školy.

3) Práce s osobností dítěte

- Za vhodné považujeme pozorování při dopravní výuce (případně na dopravním hřišti), nebo dle rizikových faktorů. Ve výjimečných případech může jít také o informace od policie (přestupky nebo trestné činy).

Za **nevhodné postupy** pro děti na ZŠ považujeme multimediální masové akce založené na prezentaci negativních dopadů (formou zastrašování) rizikového chování v dopravě.

Kdy, koho a v jakém případě vyrozumět – škála rizik ve vztahu k typům prevence

Vymezení, kdy už nejde o prevenci, ale represivní opatření – přestupek, trestný čin (informace – Policie ČR/OSPOD). V oblasti RCH v kontextu dopravy téměř výlučně komunikujeme s rodiči dítěte a domlouváme případné akce orientované na zvýšení kompetencí dítěte v dopravním systému (ideálně dle informací od rodičů, v jakých dopravních situacích se jejich dítě pohybuje). Výjimečně kontaktujeme policii, a to zejména v případě, kdy jsme svědky aktivit dětí, které mohou vést k dopravním nehodám.

7. PRAVIDLA PŘEDCHÁZENÍ RIZIKOVÝM SITUACÍM U ŽÁKŮ S PAS (porucha autistického spektra)

Pro předcházení krizovým situacím spojeným s rizikovým chováním žáků s PAS je nutné dodržovat tato pravidla:

- **pravidlo přesnosti, jasnosti instrukcí a zajištění předvídatelnosti**: většina žáků s PAS potřebuje větší míru struktury prostředí a činností, aby mohla kvalitně fungovat. Předvídatelnost a pravidelnost denních činností je pro žáky s PAS jistotou. Neznámé a nečekané události u nich mohou vyvolat stres a nejistotu, což může vést k úzkosti, problémovému chování nebo k výkyvům či selhání v obvykle zvládaných činnostech.
- **pravidlo jasné a konkrétní motivace**: žáci s PAS musejí více než jedinci bez této poruchy, vědět, proč mají činnost vykonávat. Sociální motivace vzhledem k omezené schopnosti empatie funguje méně. U žáků s PAS si všímáme zvýšené potřeby logických důvodů pro vykonání určité práce a splnění úkolů. Odpovědi opírající se o sociální pochopení nebývají pro žáky s PAS dostatečně motivující. Daleko účinnější je motivace, která dává konkrétní smysl. Při ztrátě motivace rapidně klesá i schopnost soustředění. Jednou z forem práce s motivací žáka je pozitivní posilování jeho silných stránek. Je třeba zohlednit problémy žáků s PAS s generalizací. Tato skutečnost ovlivňuje různou míru zvládnutí konkrétních osvojených dovedností v závislosti na aktuálním prostředí. Může proto nastat situace, že např. v domácím prostředí zvládnutou činnost není schopen žák zvládnout ve škole nebo v dalším prostředí, a naopak. To však neznamená, že tzv. „trucuje“ či „dělá naschvály“. Problém s generalizací nelze řešit postihem žáka.
- **pravidlo vyšší míry tolerance**: způsoby jednání a komunikace s ostatními žáky i učiteli, jako např. nevhodné poznámky, netaktní přímočarost, otázky mimo kontext, banální výroky, úzkostné reakce při setkáních s novými lidmi, vulgární vyjadřování atd., kladou vyšší nároky na toleranci ze strany přítomných osob a vyžadují nutnou pedagogickou empatii ve školním prostředí i na akcích konaných mimo školu. I v afektní situaci je nezbytné vycházet ze zásad komunikace s osobami s PAS, viz Komunikační klíč (Komunikační soubor).
- **pravidlo důslednosti v přístupu**: spontánnost, rychlá změna původního plánu, nepřesnost a nedodržování stanovených pravidel uvádí žáky s PAS v chaos a nejistotu. V případě, že je potřeba změnit původní nastavený harmonogram a postup, je nezbytné jasně a logicky vysvětlit, proč ke změně dochází. Změnu je dobré podpořit vizualizovanou informací. Tam, kde se předpokládá občasný výskyt změn v zažitém režimu, je vhodné nastavit i náhradní variantu v souladu s individuálním nastavením, schopnostmi a potřebami konkrétního žáka s PAS. Dle schopností konkrétního žáka je dobré zvážit možnost začlenění tzv. „plánů B“, náhradní varianty konkrétního postupu nebo řešení situace, k základní variantě A.

· **vyšší míra vizuální podpory:** vizuální podpora pomáhá většině žáků při učení a vstřebávání nových informací. Pro většinu žáků s PAS je vizuální informace nezbytnou podporou pro pochopení významu předávané informace smysluplného významu. Pokud chceme, aby si žák s PAS pracovní činnost osvojil, je třeba ji předvést nebo rozkreslit (využít tzv. procesuálních schémat), která lze postupně zjednodušovat a doplnit verbálním vysvětlením. Žáci s PAS upřednostňují neživé věci (např. předměty) před ostatními jedinci. Důležitým pomocníkem mohou být pro žáky s PAS plány dne, psané připomínky a pravidla, vysvětlivky, procesní schémata, rozkreslené či rozepsané postupy činnosti, sepsané správné řešení situace, vizualizace času pomocí minutky, ale také komunikační technologie. V závislosti na povaze a závažnosti PAS je v období adaptace vhodné výrazně podpořit strukturalizaci prostoru, činností a času. Spolu s vnější motivací a individuálním přístupem tvoří základní principy tzv. strukturované učení, metodika vytvořená pro vzdělávání osob s PAS. Uplatnění uvedených principů pomáhá žákovi s PAS zodpovědět několik důležitých otázek: kde a kdy bude, co dělá, jak to má dělat, jak dlouho to bude trvat a proč to dělá. Strukturujeme žákovi čas, prostředí, ve kterém se pohybuje, i jednotlivé činnosti.

· **nadstandardní řešení obtíží s pozorností:** při motorickém neklidu je možné dovolit žákovi s PAS manipulaci s předmětem a činnost, která neruší ostatní a umožňuje soustředění, jako např. mačkácké míček, provázek, gumička. Situace, které jsou ve skupině a vyžadují soustředění, je zapotřebí zejména zpočátku redukovat na minimum. Dobré je podporovat aktivity, které žákovi s PAS umožní přijatelný pohyb v hodině, jako je rozdávání papírů, sbírání sešitů atd. Pro zvýšení pozornosti je důležité pravidelné a vyvážené střídání odpočinku a činnosti.

· **vyšší míra vysvětlování sociálně komunikačních pravidel a situací, vyšší míra pomoci v některých situacích, které vyžadují praktický úsudek:** u žáků s PAS dochází k odlišnému chápání ironie, sarkasmu, či metafoře, proto je dobré se jim v komunikaci vyhnout, neboť jsou pro ně matoucí a nepříjemné. Mnohdy je důležité upozornit žáka na zdánlivě všeobecně známé skutečnosti, jako je možnost či nutnost vyjednat si výjimku, vznést dotaz apod. Dotazy těmto žákům je důležité klást přesně a vhodně zvolenou formulací. Mnohdy je nutné, se v zájmu podání dobrého výkonu ujistit, zda žák ví, jak po sobě následují připravené činnosti. Nadstandardně, přesně a konkrétně je třeba vysvětlit, co se od žáka očekává z hlediska množství a kvality práce, např. vymezení začátku a konce činnosti. Nelze se spoléhat na pružnost v myšlení a schopnost rychle se přizpůsobit nové situaci. Důležité je dávat žákovi s PAS zpětnou vazbu o jeho výkonech, např. formou bodů nebo škály. Při diskusi se třídou je zapotřebí neignorovat někdy i značně osobité příspěvky, snažit se porozumět jejich významu, dát přiměřený prostor k projevení vlastního názoru. V případě obtíží se sociálně přijatelnými hranicemi příspěvku je nutné si pomoci vzájemně vymezeným časem, zařazením vhodné formy nácviku sociálních dovedností.

· **možnost odpočinku, relaxace:** pro prevenci vzniku nežádoucího chování, stresu, či afektu způsobeného únavou a „přetažením“, je velmi důležitá možnost odpočinku, která dokáže navodit zklidnění. Pro odpočinek je vhodné vymežit konkrétní prostor.

Spolupráce škola-rodíč- odborní pracovníci:

Pro úspěšnou spolupráci je nutné nastavení, zavedení a využívání vzájemné informovanosti aktérů zapojených do vzdělávacího procesu žáka s PAS (pedagog, asistent pedagoga, zákonný zástupce, vychovatel) v dohodnutých intervalech a dohodnutým způsobem. V první řadě je

zákonný zástupce ten, kdo rozhoduje o vzdělávací dráze svého dítěte, a mělo by se tak dít vždy v zájmu dítěte.

Doporučený postup školy pro prevenci vzniku problémových situací u žáků s PAS:

- Ředitel školy určí pedagogického pracovníka, který bude odpovídat za spolupráci se školským poradenským zařízením, v jehož péči daný žák s PAS je.
- Pověřený pedagogický pracovník seznámí s obecnými specifiky diagnózy PAS a zásadami pro předcházení rizikových projevů chování pedagogické i nepedagogické pracovníky školy, kteří budou s žákem v kontaktu při výuce, v družině, při odborném výcviku, v tělocvičně, ve školní jídelně atd., se zásadními a podstatnými informacemi o individuálních zvláštностech a potřebách daného žáka. O této skutečnosti bude vyhotoven písemný zápis s podpisy všech zúčastněných. Pověřený pedagogický pracovník zajistí ve spolupráci se školním metodikem prevence a pracovníkem školského poradenského zařízení, který se problematikou PAS zabývá, besedy a osvětu žákům školy a jejich rodičům takovou formou, která respektuje typ PAS, nastavení a situaci konkrétního žáka s PAS a případné doporučení odborníků jako psycholog, psychiatr, neurolog atp.
- Pověřený pedagogický pracovník úzce spolupracuje s třídním učitelem žáka, asistentem pedagoga a školním metodikem prevence. Zajišťuje pravidelné supervize pedagogického týmu podílejícího se na vzdělávání žáka s PAS odborníkem z praxe, případně zajišťuje možnost spolupráce s odborným pracovištěm v souvislosti s dlouhodobým nácvikem zvládnutí krizových situací souvisejících s projevy agrese.
- Třídní učitel, případně jím pověřený asistent pedagoga, úzce spolupracuje se zákonnými zástupci žáka a pravidelně je kontaktuje ve snaze získání aktuálních informací o případných změnách. Dle nastavených pravidel školy sám, nebo prostřednictvím určeného pracovníka školy, rovněž kontaktuje klíčového pedagoga školské poradenské zařízení, v jehož péči je žák s PAS veden.
- Třídní učitel, případně jím pověřený asistent pedagoga, pravidelně informuje zákonné zástupce žáka o průběhu vzdělávání. Neprodleně informuje zákonné zástupce žáka a pověřeného pracovníka školy o změnách v chování, změnách aktuálního zdravotního stavu, projevech rizikového chování žáka, o plánovaných nebo náhlých změnách ve školním prostředí oproti nastavenému standardu (například onemocnění, akutní nebo plánované rekonstrukce opravy v areálu školy apod.).
- Třídní učitel při práci s třídním kolektivem vždy zohledňuje věk žáků. Způsobem přiměřeným věku žáků formou nejrozličnějších metod rozvíjí schopnost diskutovat, pracovat v týmu a respektovat ostatní, uvědomovat si význam a podstatu pomoci a solidarity mezi lidmi, vzájemné úcty a snášenlivosti.
- Třídní učitel v případě potřeby a po dohodě se zákonným zástupcem, spolupracuje s lékařskými specialisty, v jejichž péči žák s PAS je - především praktický lékař pro děti a dorost, dětský psychiatr, případně dětský klinický psycholog.

Zajištění bezpečnosti a zdraví - školní řád - krizový plán:

Pro případ výjimečných situací slouží individuální krizový plán (viz příloha). Za zcela neadekvátní a neakceptovatelný postup školy zajištění bezpečí a ochrany zdraví žáků v případě vyústění nežádoucích projevů chování žáka s PAS, je psychický či fyzický trest.

Příklady organizací zaměřených na problematiku PAS:

Národní ústav pro autismus, z.ú., <http://www.praha.apla.cz/>

Občanské sdružení poskytující podporu osobám s PAS, <http://www.zasklem.com/>

RAIN-MAN, sdružení rodičů a přátel dětí s autismem (spolek), Ostrava, <http://www.rain-man.cz/>

Rett Community, Spolek rodičů a přátel dívek s Rettovým syndromem, <http://www.rett-cz.com/> Křesadlo HK, Centrum pomoci lidem s PAS, z.ú., <https://www.kresadlohk.cz/>

Centrum Terapie Autismu, <http://www.cta.cz/o-nas/>

Jdeme autistům naproti - Olomouc o.s." ve zkratce JAN - Olomouc o.s. , <http://www.jan-olomouc.cz/> AUT – Spolek rodičů dětí s PAS,

<http://autistickaskola.cz/cs/podporujinas/organizace/>

aut-spolek-rodicu-deti-s-pas/ Občanské sdružení ProCit, z.s., <http://www.autismusprocit.cz/>

JIHOČESKÝ KRAJ

Auticentrum, o.p.s.	Odlehčovací služba, sociálně aktivizační služby	Plzeňská 2219/44, 370 04 České Budějovice	http://www.auticentrum.cz	606 046 118 auticentrum@centrum.cz
SPRP – Společnost pro ranou péči	Raná péče	Čechova 164/1, 370 01 České Budějovice	http://www.ranapece.cz	385 520 088 budejovice@ranapece.cz

Krizový plán pro prevenci vzniku problémových situací týkajících se žáka s PAS

Jméno a příjmení žáka:

Datum narození:

Místo trvalého pobytu:

Kontaktní údaje na zákonného zástupce/telefon:

Název a adresa školy, ročník:

Ošetřující lékař/odborný lékař:

(na základě souhlasu zákonného zástupce uváděno pro případ konzultace při vzniku problémové situace např. psychiatr, neurolog, atp.)

Pedagogický pracovník školského poradenského zařízení spolupracující na vytváření „Krizového plánu“:

Třídní učitel:

Asistent pedagoga:

Ostatní vyučující žáka:

Vychovatelka:

Aktuální zdravotní stav žáka:

Aktuální stav žáka (obsahuje popis speciálních vzdělávacích potřeb dle doporučení školského poradenského zařízení):

Popis obtíží žáka (spouštěcí mechanismy vzniku problémových situací u konkrétního žáka v konkrétních situacích, na konkrétních místech, v přítomnosti konkrétních osob, v jejich přístupu apod., např. fyziologická potřeba, příjem potravy, tekutin, únava a „přetažení“, přecitlivělost na různé podněty jako zvuky, světlo, barvy, pachy, doteky, nepohodlí, změny aktuálního zdravotního stavu, či jiných faktorů, které ovlivňují jeho aktuální naladění):

Doporučený postup prevence vzniku problémových situací (postup zpracován na základě osobnostní charakteristiky žáka viz „Popis obtíží žáka“ a dle doporučení školského poradenského zařízení, součástí plánu je „záznamový arch“ sloužící jako podklad pro vyhodnocování vhodně nastavených opatření pro prevenci vzniku nevhodného chování žáka, problémového chování či problémové situace):

Doporučený postup v případě, kdy problémová situace nastala (obsahuje popis konkrétních kroků při vzniku nevhodného chování, problémového chování či problémové situace, vymezení kompetencí a odpovědnosti jednotlivých zaměstnanců, včetně přesného stanovení podmínek kdy a za jakých okolností škola žádá o pomoc jiné odborníky, např. linku 155):

Podpisy informovaných osob (všech, kteří jsou s žákem v interakci v době jeho pobytu ve škole nebo školském zařízení):

Podpis žáka:

Podpis zákonného zástupce/kontaktní osoby v případě zletilého žáka:

Místo, datum:

Podpis ředitele školy:

Zpracoval/a:

Záznamový arch

Datum /čas	Co se stalo/průběh problémové situace	Kdo byl kontaktován/kým/čas	Poskytnutá opatření	Vyhodnocení

8. NETOLISMUS

Termínem **netolismus** označujeme závislost (závislostní chování či závislost na procesu) na tzv. virtuálních drogách. Mezi ně patří zejména:

- počítačové hry,
- sociální sítě,
- internetové služby (různé formy chatu),
- virtuální videa,
- mobilní telefony,
- televize aj.

Základem prevence je kvalifikované pozorování pedagoga, které může poukázat na více typů rizikového chování / unavenost, nervozita, náhlé změny v chování, zhoršení prospěchu atd./ Zásadní je být citlivý na podobné signály, dokázat nezaujatě pozorovat, nepřehlížet a nebagatelizovat. Hlavními úkoly každého pedagoga je vzdělávat a vychovávat. Provádět úspěšné intervence týkající se problematiky netolismu nespadá do jeho kompetencí. V této oblasti musí být pedagog především dobrý a citlivý pozorovatel, který si všímá varovných a nežádoucích změn v chování svých žáků. Podobně jako u většiny typů rizikového chování si můžete všimnout:

- narušení vztahů
- zvýšené agresivity (spojené především s nemožností být online)
- zhoršení prospěchu (žákovi nezbyvá čas na učení)
- unavenosti (hraje dlouho do noci)
- ztráty kamarádů

Učitel by měl dokázat vzbudit důvěru a nabídnout adekvátní pomoc. Tou může být především zprostředkování kontaktů na odborná zařízení a podpora žáka při řešení obtížných situací, které mu jeho rizikové chování přináší. Nutná je vždy spolupráce s kolegy, vedením a především rodiči/zákonnými zástupci žáka.

9. NOVÁ NÁBOŽENSKÁ HNUTÍ

Čtyři skupiny kultů, které v různých oblastech života společnosti využívají psychickou manipulaci:

- 1. Náboženské kulty:** Jsou nejčastější, nejznámější, nejpočetnější, mediálně nejoblíbenější. Orientují se na rozmanitá náboženská učení.
- 2. Politické kulty:** Základem je určitá politická ideologie. Patří sem nebezpečné kulty osobností historie 20. století, zejména kulty vůdců fašistického, nacistického a komunistického režimu.
- 3. Psychoterapeuticko-výchovné kulty:** Zaměřují se na zprostředkování „duševních vizí“, „osvícení“ či dalších „vrcholných duchovních zážitků“ a používají některé techniky psychické manipulace.

4. Komerční kulty: Fungují na principu peněz. Manipulují a podvádějí lidi, kteří jsou pak v několikaúrovňových (multi-level marketing, MLM) či pyramidových organizacích nuceni pracovat za minimální provizi nebo zcela zdarma.

Vždy platí základní pravidla primární prevence:

- vždy naslouchejte svým žákům a studentům, mějte přehled o tom, jaké jsou mezi nimi aktuální informace – tedy co čtou, co poslouchají nebo co sledují v televizi;
- nikdy striktně nekažte a neodsuzujte, spíše vysvětlujte a snažte se o posilování pouta důvěry;
- vyhýbejte se tomu, abyste nějaká témata tabuizovali – mluvit se dá i o satanismu, jde jen o to, jak;
- snažte se vždy poskytovat co nejobektivnější informace za využití všech dostupných uvedených zdrojů;
- nesnažte se vnucovat „správný“ pohled na věc a nechte zaznít i jiné názory – nejlépe v moderované diskusi;
- nikdy nezesměšňujte nebo nedegradujte (nejen mediální) „idoly“;
- máte-li podezření, že se ve vašem okolí objevil nějaký problém z této oblasti, vždy se snažte získat co nejvíce informací, než začnete jednat; pokud už se rozhodnete jednat, vždy se to snažte konzultovat s odborníky.

10. PŘÍSLUŠNOST K SUBKULTURÁM

1. Anarchismus: Mezinárodní politické hnutí, které odmítá jakoukoliv formu státního zřízení a aplikaci centrální moci na řízení či omezování života jednotlivce. Klíčovým pojmem zde je osobní svoboda. **Rizika:** Chování členů této subkultury může být namířeno proti autoritám, pravděpodobně bude patrný odpor vůči nařízením, pravidlům, školní disciplíně apod.

2. Emo: Subkultura vycházející z punku, vyznačující se výraznou vnější image, doprovázená deklarovanou i skutečně prožívanou emocionální citlivostí, bohatými vnitřními prožitky, přemýšlivostí a inklinací k různým formám umění. Součástí vnější image jsou výrazné účesy (černé, rovné vlasy, česané na „patku“), upnuté džíny a triko se spíše strohými nápisy, boty značky Converse. Časté je používání odznaků, tenisových nátepníků, výrazných pásků a dalších doplňků. **Rizika:** možná apatie vůči školním povinnostem, výrazná až provokující image, u labilních jedinců známky sebepoškozování.

3. Gothic/Witch: Hudební a módní kultura vycházející z post-punku a metalu, využívá odkazy na „gotické“ romány z 19. století, vizuální stránky hororových filmů a ladění temné a melancholické hudby. Je spojena především s velmi výrazným zevnějškem, zejména pak výrazným líčením (i chlapci), využíváním výhradně černé barvy, stříbrných cvočků, ostnů a jiných kovových prvků včetně piercingu. **Rizika:** horší navazování běžných sociálních kontaktů, časté předsudky okolí, v ojedinělých případech podpora již existujících patologií – např. depresivita či sklon k násilí.

4. Hip-hop: Jedná se především o hudbu a s ní spojený životní styl. Subkultura vychází z afro-amerických a hispánských subkultur předměstí amerických měst. Hodnotově je subkultura orientovaná proti jakýmkoliv formám rasismu, materialismu, sexismu a dalším formám diskriminace nebo domnělé redukce života a vztahů na zisk a bohatství. Součástí hip-hopové kultury je také graffiti jako další z nástrojů tzv. kultury ulice. **Rizika:** tvorba graffiti (přestupek), konzumace marihuany, dlouhodobá rezignace na školní povinnosti – výrazná a dlouhotrvající demotivace.

5. Punk: Ideově vychází z hnutí, které v Anglii reprezentovaly postoje dělnické třídy tzv. „na okraji“ společnosti nedisponující výrobním a kulturním kapitálem. Punk v sobě zosobňuje protest vůči jakékoliv formě státní autority a vůči většinově sdílené hodnotě peněz a majetku (viz např. sdílené heslo „no future!“). Součástí vnějších znaků hnutí punk jsou velmi výrazné účesy (tzv. „číra“), vysoké pevné boty, kožená nebo džínová bunda s cvočky. Členové hnutí často obsazují neobydlené budovy a na těchto místech zakládají lokální kulturní centra, tzv. squaty (alternativní způsob života, který se nedotýká jen punku, ale i anarchismu a dalších směrů). **Rizika:** možná dlouhodobá rezignace na „běžné“ hodnoty, riziko záškoláctví, sníženého prospěchu, obtíže s autoritami – zejména nekázeň, drzost, nadměrná konzumace alkoholu, okrajově také marihuany, přestupky vůči veřejnému pořádku, zejména na politických akcích.

6. Ska/Reggae: Ska je hudební styl s původem na Jamajce vyznačující se rychlou rytmikou a pozitivní atmosférou písní. Ze ska se vytvořilo později reggae. Subkultura je politicky orientována levicově, vystupuje proti fašismu, nacismu a jiným formám militarismu a diskriminace. Z hlediska image je využívána především černá a bílá barva. Časté je elegantní oblečení jako saka, kravaty, košile, často lze zaznamenat černobílý kostkovaný vzor na nejrůznějších částech oblečení. **Rizika:** konzumace především tzv. „měkkých“ drog, zejména marihuany, občas se vyskytují také syntetické drogy, přestupky vůči veřejnému pořádku, zejména na politických akcích.

7. RPG komunity / síťové PC hry: Role-playing games jsou epické, dlouhodobé skupinové hry odehrávající se ve fiktivním („fantasy“) světě. Specifikum těchto her je to, že se účastník věnuje rozvoji vlastní herní postavy a zároveň je také součástí komunity spoluhráčů. RPG lze provozovat jako stolní hry, počítačové hry přes internet či lokální síť nebo v přírodě, kde jsou realizovány např. velké bitvy či různá shromáždění včetně kostýmů a nejrůznějších rekvizit. **Rizika:** možné „vzdálení se“ od reality a postupná ztráta zájmu o školní a jiné povinnosti, snížené množství prožitků nejrůznější povahy z reálného světa (např. prožitá láska, přátelství, zábava apod.), možná tvorba závislosti při zvýšené frekvenci hraní.

8. Skinheads: Extrémně pravicové skupiny jsou zpravidla velmi dobře organizovány, vyznávají hierarchické řízení a realizují bohatou mezinárodní spolupráci. Mezi jejich ideologické cíle patří boj proti imigrantům, homosexuálům a jiným minoritám, včetně použití provokativních akcí (např. pochody vyloučenými lokalitami), či dokonce násilí, a dále podpora celé řady sociálních témat. Členové této subkultury nosí pevné vysoké boty (tzv. kanady), koženou nebo džínovou bundu (např. tzv. „křivák“ či „bomber“), časté jsou nášivky, které dávají najevo příslušnost daného jedince k nějaké podskupině či ideologii.

Rizika: vyšší riziko agresivního chování (např. konflikty s radikálními anarchistickými skupinami či Romy); možné podílení se na protizákonných aktivitách, zločiny z nenávisti, popírání genocidy aj.

Cílem řešení by mělo být oddělit příslušnost k subkultuře a projevy rizikového chování. Tj. neřešit a nesankcionovat příslušnost k subkultuře, ale pouze rizikové chování. Žádná subkultura nemá za „povinnost“ brát drogy či chodit za školu. Specifická intervence je řízena povahou rizikového chování (viz doporučený postup při závislosti na návykových látkách, záškoláctví apod.). Pedagog se může k žákovi či studentovi „přiblížit“ akceptací žákovy příslušnosti k subkultuře a vyjádřeným porozuměním jeho situaci. Měl by být schopen podat pomocnou ruku a dát jasné hranice nepřijatelným formám chování. Pokud tento přístup nebude účinný, pak je třeba situaci řešit společně s rodiči/zákonnými zástupci a poradenským zařízením.

11. RIZIKOVÉ SEXUÁLNÍ CHOVÁNÍ

K **rizikovému sexuálnímu chování** patří předčasný začátek pohlavního života (do této skupiny řadíme také zvýšenou konzumaci pornografie před 15. rokem života), vysoká frekvence pohlavních styků, náhodné známosti, promiskuita, prostituční chování, prezentování vlastních explicitně erotických materiálů na internetu, krvavé sexuální praktiky, vaginální, anální a orální styk bez použití kondomu mimo dlouhodobé partnerství, kde se předpokládá věrnost partnerů. V širším slova smyslu se k rizikovému sexuálnímu chování pojí i další faktory, například asociální chování, agresivita, nadužívání alkoholu a drog.

Dítě může být buď **aktivním konatelem rizikového sexuálního chování, nebo jeho obětí**. U dětí a dospívajících mohou na rizikovost upozornit jednak nevhodné sexuální projevy, jakými jsou například nutkavá masturbace nebo atypický sexuální vývoj (je potřeba je odlišit od projevů normální sexuální zvědavosti, experimentace s vlastním tělem i tělem druhých dětí), jednak projevy nesexuální, které se následně mohou rozvinout až do sexuální deviace. U chlapců může docházet k nárůstu fyzické agrese, u dívek spíše k sebepoškozování. Na riziko sexuálního rizikového chování nás může upozornit tzv. „triáda symptomů“: noční pomočování i po dvanáctém roce života, krutost ke zvířatům a žhářství. **Projevy sexuální deviace je třeba podchytit včas** a také dítěti včas poskytnout adekvátní pomoc; jedině tak je možné předejít spáchání trestného činu.

Primární prevencí se rozumí hlavně vytváření zdravých postojů, které následně ovlivňují chování jedinců ještě dříve, než k sexuálnímu rizikovému chování skutečně dojde. Tento druh prevence je zejména v kompetenci škol. Ostatní, explicitnější vyjádření sexuálního rizikového chování u dětí již vyžaduje spolupráci s dalšími odborníky. Dospělý je povinen chránit a prosazovat nejlepší zájem dítěte. Zjištěné násilí páchané na dítěti (i sexuální) je povinen ohlásit Orgánům sociálně-právní ochrany dítěte (OSPOD) nebo na Policii ČR.

12. SEBEPOŠKOZOVÁNÍ

Sebepoškozování (automutilace, selfharm) je komplexní autoagresivní chování, které na rozdíl od sebevraždy nemá fatální následky a které lze nejlépe chápat jako nezralou odpověď na akutní anebo chronický stres, nezvladatelné emoce či myšlenkové pochody. Existují různé způsoby sebepoškozování s rozdílnou závažností poškození. Z psychiatrického hlediska se SP často objevuje u mladých s disharmonickou osobností, typicky s hraniční poruchou osobnosti, poruchami příjmu potravy a posttraumatickou stresovou poruchou.

Prevence: ***Důležitá je vnímavost vůči projevům možného sebepoškozování:***

- nevysvětlené popáleniny, řezné rány, jizvy a jiné shluky stop na kůži, běžným místem sebepoškození bývají paže, zápěstí a předloktí nedominantní horní končetiny, ale stopy sebepoškozování se mohou vyskytnout prakticky na kterékoliv části těla
- ročnímu období nepřiměřené oblečení (dlouhé rukávy a dlouhé kalhoty v létě), potítko a jiné krytí zápěstí, vyhýbání se aktivitám, které vyžadují odhalení těla (plavání, tělocvična), obvazy a náplasti
- netypické osobní věci (žiletka a jiné pomůcky, použitelné k řezání či úderům)
- nárůst známek deprese či úzkosti
- neuvěřitelné nebo neúplné historky jako odpověď na cílené dotazy

Otázky na SP musí být emočně neutrální a neútočné. Při pořádání preventivních akcí je třeba se vyhnout kontraproduktivním jednorázovým vzdělávacím akcím cíleným primárně na zvýšení informovanosti o formách a praktikách sebepoškozování. Při osvětě je vhodné zaměřit se spíše na vyvolávající příčiny (emoční potíže, zvládání zátěže atd.), resp. vzdělávat spíše rodiče a učitele než děti.

13. SEBEVRAŽEDNÉ CHOVÁNÍ

Varovné znaky sebevražedného chování

Mohou se objevovat v různé kombinaci a u každého jinak, nemusí být přítomny všechny signály. Každý projev sebevražedného jednání by měl být brán vážně.

a) V chování:

- vyhýbání se kamarádům či oblíbeným činnostem,
- rozdávání věcí, loučení se
- zabývání se myšlenkami na sebevraždu
- vyhledávání informací o sebevraždě či smrti
- shromažďování prostředků k vykonání sebevraždy
- sebepoškozování
- zanedbávání svého vzhledu
- zhoršené soustředění či spánek
- změna chuti k jídlu

- zhoršený školní prospěch
- nízké sebehodnocení a sebedůvěra
- rizikové chování

b) V prožívání:

- náhlé změny nálad,
- dlouhodobý smutek
- úzkostnost
- podrážděnost
- výbuchy vzteku
- vyčerpanost
- apatie, pasivita

c) V řeči:

- ne/ přímé vyjádření, že chce zemřít
- vyjádření beznaděje, bezvýchodnosti
- dopisy na rozloučenou
- deníky či básně s tématem smrti či sebevraždy
 - > Nechci žít.
 - > Kéž bych se nikdy nenarodil.
 - > Nikomu tu nebudu chybět.
 - > Jsem pro všechny jen přítěží, beze mě bude líp.

Míra rizika sebevraždy

1. Latentní myšlenky na sebevraždu

Žák má nekonkrétní myšlenky na sebevraždu, v popředí je spíše touha teď nebýt než zemřít.

2. Aktivní myšlenky na sebevraždu

Žák má myšlenky na sebevraždu konkrétního charakteru včetně způsobu.

3. Sebevražedné tendence

Žák chce zemřít, má naplánovanou sebevraždu (čas, místo, způsob) a dostupné prostředky.

4. Pokus o sebevraždu

Žák si patrně ublížil nebo vyhrožuje, že to udělá, akutní psychická krize.

Jak postupovat

VŽDY!

Informovat ředitele, metodika prevence.

Provést zápis o situaci do knihy úrazů.

Postarat se následně o vlastní psychohygienu.

Průběžně sledovat žáka a zajímat se o něj.

Při míře rizika 1.a 2. (latentní/aktivní myšlenky na sebevraždu) vést podpůrný rozhovor, navrhnout další kroky a představit možnosti pomoci. Zákonným zástupcům předat informace, domluvit další kroky.

Míra rizika 3. (sebevražedné tendence) – zůstat celou dobu s žákem, vést podpůrný rozhovor. Zavolat na pomoc další dospělou osobu, která zavolá zákonným zástupcům. V případě zhoršení situace volat 155.

Při pokusu o sebevraždu zabránit jednání a zůstat po celou dobu s žákem. Zavolat 155, v případě střelné zbraně či rizika rozšířené sebevraždy 112. Zavolat další dospělou osobu na pomoc, zavolat zákonným zástupcům.

Podpůrný rozhovor se žákem se sebevražednými myšlenkami

Důležité je mluvit o tématu v klidu, o samotě a mít na to dostatek času. Ideální je, když s dítětem mluví učitel, se kterým má dobrý vztah. Je vhodné žáka přijmout, nesoudit, nenutit své způsoby řešení situace, nezlehčovat prožitky, netrestat ani nevyvolávat pocity viny. Pokud máme podezření, že žák má sebevražedné myšlenky, nesnažíme se situaci hned vyřešit sami. Rolí pedagoga je v takové chvíli poskytnout podpůrný rozhovor a předat žáka do další péče. V rozhovoru není nutné se bát ticha, je vhodné vyjádřit zájem o žáka, navázat kontakt a pak se otevřeně zeptat na sebevražedné myšlenky. Žákovi neslibujeme důvěrnost informací, společně se domlouváme na dalším postupu, aby žákovi bylo lépe, a představujeme aktuální možnosti.

Jakými otázkami se můžeme ptát?

Navázání kontaktu:

Můžu s tebou chvíli mluvit? Mám pocit, že se v poslední době trápíš... Mám o tebe strach... Vidím, že se v poslední době straníš ostatních... neděje se něco? Pozoruji na tobě změny... jak se teď máš doma/ ve škole? Pojdme si popovídat...

Specificky zaměřené otázky:

Děkuji, že mi říkáš, jak se cítíš a co prožíváš... Chápu to správně, že to, co mi říkáš, znamená, že si chceš ublížit? Pochopil jsem to správně? Slyšel jsem, že říkáš, že už nechceš žít... co jsi tím myslel? Když o tom takhle mluvíš, znamená to, že si chceš ublížit?

Při rozhovoru s dítětem nezapomeňte:

Reakce každého dítěte je odlišná, a to je v pořádku.

Reakce dítěte bude záležet na jeho osobnosti, aktuální životní situaci, vztahu se zesnulým a mnoho dalších věcech. Mohou přijít různé reakce – smutek, strach, vztek, popření, obviňování či pocity viny, opuštění... Každé dítě v takovou chvíli potřebuje místo, kde může o svých

pocitech mluvit. Porozumění ze strany rodičů, jejich ujištění a pozornost je v těchto chvílích velmi důležitá. Dejte dětem vědět, že tu pro ně jste.

Mohou přijít otázky.

Může se stát, že děti budou chtít vědět, co se přesně stalo a budou tomu chtít více porozumět. Je nesmírně důležité dát jim informace adekvátní jejich věku, mluvit s nimi otevřeně a upřímně, ale vyhnout se sdílení detailů o způsobu smrti či místu. Je potřeba diskusi směřovat k tomu, jak se v takové chvíli dá požádat o pomoc a za kým je možné pro pomoc jít. Můžete dítě např. informovat o Lince bezpečí (116 111).

Některé děti mohou být situací ohroženy více.

Pro děti může být nyní těžké se s událostí vyrovnat. Mohou být rozrušené a své obavy vyjadřovat více či méně. Je potřeba dítě sledovat, podpořit jej, mluvit s ním o tom, co se stalo, a příp. mu zajistit odbornou pomoc.

Řekni to dospělému.

Tohle je důležitá zpráva, kterou by si děti měly odnést z rozhovoru o sebevraždě. Často se stává, že děti sdílí některé věci jen mezi sebou – pokud vaše dítě má o někoho obavy, mělo by být informováno o důležitosti sdílení této obavy s dospělou osobou, která může v situaci zachránit život.

Pozor na sociální sítě.

Může se stát, že si děti o situaci budou psát nebo sdílet skrze sociální sítě. Je normální, že potřebují sdílet své prožitky, ale je vhodné mluvit s dítětem o tom, co vše je dobré na sociálních sítích sdílet a co už ne. Některé zprávy v online světě mohou ubližovat těm, kteří jsou sami ve vyšším riziku sebevražedného jednání a zároveň je to prostor, kde se snadno vytváří nedorozumění a polopravdy.

14. KRIZOVÝ PLÁN – pozůstalá třída/ škola (zemřel někdo ze školy)

A. Informace se do školy dostane jinak než přímo od rodiny

- Pedagog, který informaci zjistí, ji předává školnímu metodikovi prevence/ psychologovi a třídnímu učiteli (ten je také pozůstalý), ti pak koordinují další postup.
- Pokud se toto dozví pedagog od třídy, je třeba zastavit fabulace a dát zprávu o tom, že tyto informace nemáme, ale budeme se tomu věnovat a třídu sdělíme, co budeme moct. Třídu nabídnout prostor pro emoce a pracovat s nimi – sdílet, pojmenovat, normalizovat a hledat, co aktuálně potřebují.

B. Třídní učitel/ zástupce školy komunikuje s rodičem

- Nabídka okamžité pomoci – odkaz na služby (Rodičovská linka, Linka Bezpečí, Krizová centra pro dospělé a děti, Poradna Vigvam, Nadační fond Vrba, Nadace EP Corporate

Group – nadace pro přímou finanční podporu po pozůstalé, Základní informace pro pozůstalé MMR, Právní rádce pro pozůstalé D. Záhumenský + lokální organizace – Klára pomáhá, Zastávka, hospic apod.)

- Komunikace ven ze školy, vyjádření soustrasti (media)
- Osobní věci dítěte
- Domluvit, jaké informace je možné sdělit pedagogům a žákům školy. Informovat o tom, jak postupujeme, pokud nějaké informace přinesou žáci (pravdivé, zkreslené)
- Téma pohřbu – bude veřejný? Účast žáků a pedagogů školy? Informovat o hledání varianty rozloučení pro třídu
- Potřeba případně další komunikace – nabídka

C. Schůzka ŠPP – ředitel, ŠMP, psycholog

- Domluvit hlavní osobu, která postup koordinuje
- Třídní učitel je taktéž pozůstalý – přizvat někoho s nadhledem externisty – ŠMP, psycholog, neziskové organizace, oblastní metodik prevence z PPP (není vhodné u dětí v MŠ, kde externista může spíše rušit)
- Domluvit postoj školy, jestli a jak bude škola dělat pietní místo (někde, kam může každý, ale není nutné kolem chodit, když nechci)

D. Schůzka s ostatními pedagogy

- Sdělit, kdo je hlavní osoba, která koordinuje postup, s kým se domlouvat, ptát se, sdílet informace
- Sdělit faktické informace (v podobě, ve které mohou uniknout) + potřeby rodičů
- Informace o plánu – co se bude dít, kdo je jak zapojen, media, pietní místo
- Způsob komunikace s třídami + nabídka pomoci externisty
- Mimořádné třídní schůzky/ email rodičům od ředitele (ideálně ve stejnou chvíli, kdy učitelé sdělují třídám – aby rodiče věděli, byli připraveni, že děti mohou mít dotazy, čeho si všímat, nabídka podpory a pomoci ze strany školy/ jiné organizace)
- Příprava na častější třídnické hodiny
- Potřeby + dotazy + nabídka podpory

E. Komunikace se třídou – akutně – kdo? TU + ŠMP/ psycholog

- S třídou by měl komunikovat někdo, kdo je dobře zná a má s nimi vztah
- Sdělit pravdivá, stručná, popisná fakta – tedy i říct, že něco nevíme
- Preventivní kroky v případě úmrtí sebevraždou
- Domluvit plán na den – týden (zejména ve třídě, kde dítě zemřelo)
- Normalizace všech emocí spojených
- Informace – jak to teď řeší škola, co kdo dělá, co se bude dít
- Mapování potřeb žáků + směřovat k jejich aktuálnímu naplnění – mluvit, mlčet, být spolu, pracovat, kreslit...

F. Komunikace s třídou – za týden

- Rituál (pohřeb, vlastní třídní rituál...)
- Vracet se do normálního režimu s povolenými výkonovými limity
- Vzkaz pro pozůstalé rodiče?
- Pietní místo?
- Místo pro sebe – co mohou žáci dělat, pokud potřebují a kde mohou najít
- Realizovat mimořádné třídní schůzky

G. Komunikace s třídou – „výroční aktivity“

- 3 měsíce, 1 rok, dle aktivit do jednoho roku (Vánoce, sportovní soutěže, kterých se dítě účastnilo atd.)
- Dát tomu prostor, myslet na to, věnovat se jim (napsat vzkaz, mluvit o tom..)

31. 8. 2025, Č. Budějovice

Zpracovala Mgr. Věra Radová, metodik prevence